

SÖRMLANDSLÅTEN

1987

Nr 1

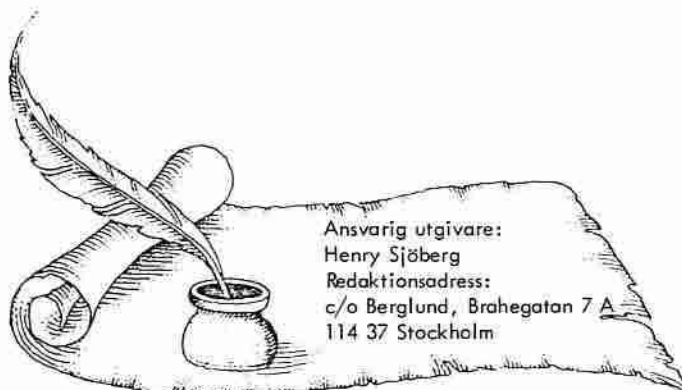

SÖRMLANDSLÅTEN distribueras
till medlemmarna i Södermanlands
Spelmansförbund och Sörmländska
Ungdomsringen. Pren. pris 40:-/år
Insättes pg 289106-7 adress
Södermanlands Spelmansförbund.
Skriv pren. på talongen.
Förbundets adress: Box 107
640 32 Malmköping.

Innehåll

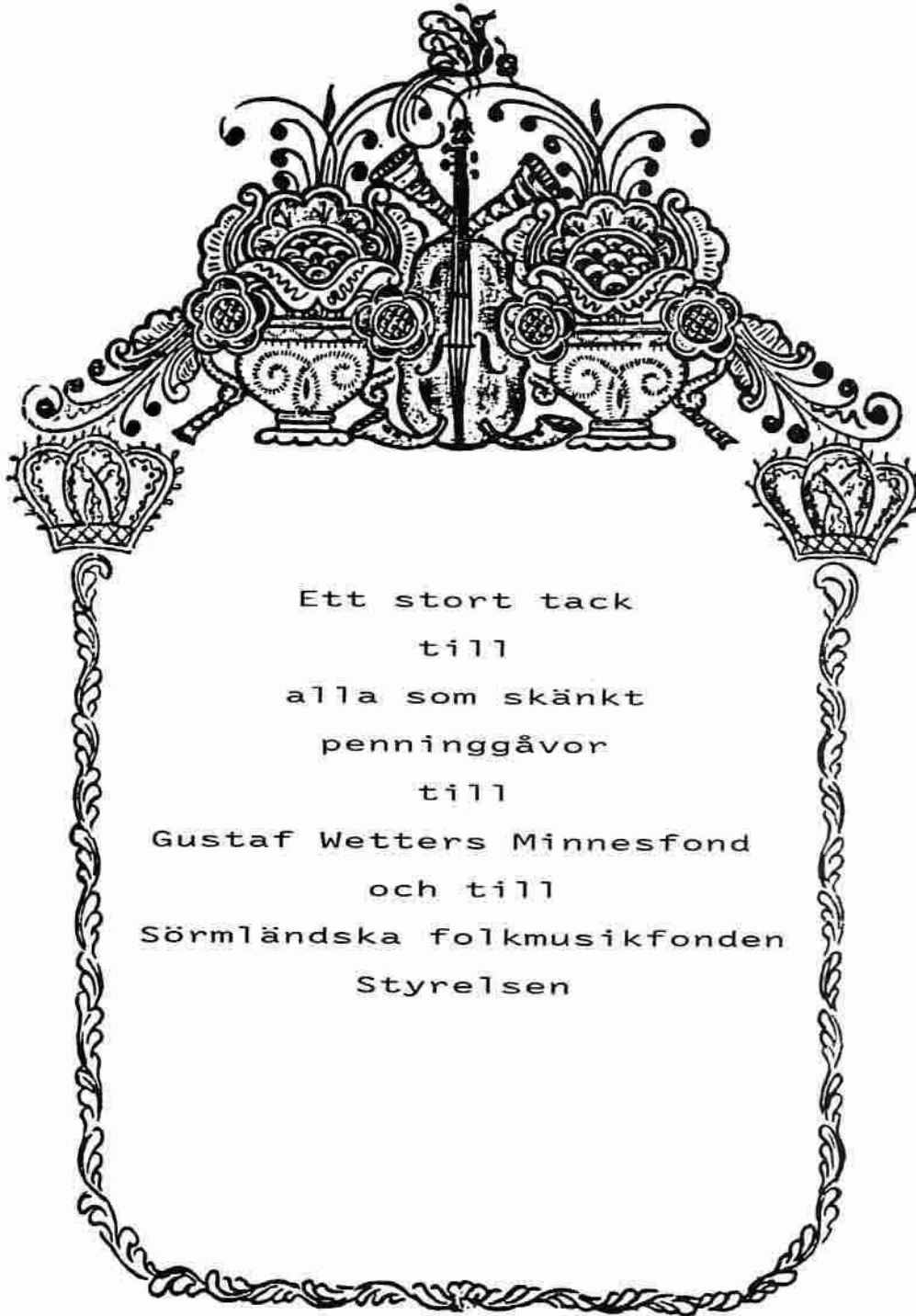
	sid.		sid.
Redaktören har ordet	2	Information	20
Folkdansrörelsens framtid	3	Adresslistor	22
Pamfletter mot dans	4	Musikinstrument sökes	24
Spel-Ullas fiol	8	A.P. Anderssons notbok	25
Jernberglåtar	9	Majstångsmusik	26
Nils Dencker än en gång	15	Att maja en stång	28
Sörmländsk slängpolska....	16	Majgren majträd majstång	29
Vem var han?	19	Om verkligheten och musiken..	34

Omslagsbilden: Ulla Andersson, "Spel-Ulla"

Ansvarig utgivare:
Henry Sjöberg
Redaktionsadress:
c/o Berglund, Brahegatan 7 A
114 37 Stockholm

Upplaga 2.200 ex.

Kära Läsare!

När jag skriver detta har de första gröna bladen visat sig på träden utanför mitt fönster. Det betyder att det, mot all förmodan, än en gång blir sommar. Jag hade nästan givit upp hoppet.

Men ett annat sommartecken brukar vara Sörmlandslåten.

Det här numret innehåller lite smått och gott. Jag hade trott att min artikel i förra numret om folkdansrörelsen skulle åstadkomma någon krusning på ytan. Men man kanske får vara nöjd med det lilla som sker. En person har gått i svars mål. Det är den inom folkdanskretsar mycket väl kände Åke Sjöndin som tycker att jag varit lite orättvis. Dess utom innehåller tidningen ytterligare ett alster av Åke Sjöndin. Det är en artikel han

skrivit men aldrig publicerat tidigare. Den handlar om dansen som synd. Vi som har sysslat med dans i många år har väldigt svårt att förstå vad man pratar om eftersom vi oftast möter dansens positiva sidor. Men när man vet att dessa pamfletter går ut i stora upplagor så kan man kanske bättre förstå den låga status som dansen har i samhället. Läs och begrunda. Om någon läsare blir intresserad och vill veta mer om dessa skrifter så finns de på Dansmuseet.

Till slut är det som vanligt dags för oss i redaktionen att önska alla våra läsare

En trevlig sommar!

Henry Sjöberg

FINNS DET NÅGON FRAMTID FÖR FOLKDANSRÖRELSEN???

av Åke Sjöndin

Visst finns det en framtid.

Henry Sjöberg har i sin artikel skjutit in sig på Svenska Ungdomsringen för Bygdekultur som representant för den svenska folkdans- och musikrörelsen. Detta är väl inte helt korrekt då många organisationer finns inom intresseområdet. Dessa organisationer är uppbyggda på många olika sätt och med olika styrning, varför Henry Sjöbergs förslag inte är heltäckande.

Men om man går in på förslaget som det är skrivet så anser jag en förändring enbart i den organisatoriska uppbyggnaden meningslös. Dessutom är fördelningen riks - distrikt - förening kopplat till riksdag - landsting och kommun på ett bra sätt. Svenska Ungdomsringen för Bygdekultur har idag en fungerande organisation. Ödsla inte kraft på att ändra, använd istället de kanaler som finns. Den enskilde medlemmen och den enskilda föreningen har alla möjligheter att påverka även i dagsläget. Samma sak gäller säkert även i de andra organisationerna.

Den direktkontakt och den service som Du efterlyser finns redan idag på Ungdomsringens rikskansli. Tyvärr har ekonomin satt spärrar för en anställning av specialister inom de olika verksamhetsområdena. De sektioner som förtroendevalts har dock utgjort en fullgod ersättning. De kompletteras på distriktsplanet med en liknande uppbyggnad och dessa svarar tillsammans för en god ledar- och medlemsutbildning. Om de ekonomiska resurserna fanns skulle naturligtvis "heltidskonsulenter" vara ett värdefullt komplement, men inte en ersättning till det nuvarande systemet.

Forskningsenheten har under senare år utvecklats allt mer och får tack och lov en allt starkare ställning. Den har direktkontakt med alla sektioner och kan redan på planeringsstadiet påverka utbildningen och verksamheten.

Den gemensamma "kulturorganisation" som Du efterlyser är både på gott och ont. De samarbetsformer som finns idag ger de olika kulturyttringarna en inre frihet som har sitt värde. Jag är dock överens med Dig om att en gemensam stor organisation skulle ha en rejäl slagkraft. Det är väl här som

ett större samarbete skulle ske på "distriktsplanet". På många håll fungerar personkemin mycket bra mellan folkdans - folkmusik - gammaldans - hembygdsvård - naturvårds osv, på andra håll mindre bra - eller inte alls.

Om en ny gemensam organisation skulle bildas, är det naturligt att de gamla organisationsnamnen fick stryka på foten. Huvudsaken är att vi har ett gemensamt mål. Ett kulturellt medvetet, dansande, sjungande och spelande folk i en livgivande och sund miljö.

Den första delen av Din artikel är svårgripbar. Nog finns det och har funnits varianter, många sådana, och nog har dansstilarna växlat under årens lopp. Även efter Gröna Bokens tillkomst. Visst har läraren, ledaren, satt sin prägel på utförandet men nog har det funnits utrymme för individen. Jag har dock full förståelse för Axel Österlöf och Gustaf Karlson i deras agerande. De hade till uppdrag att skapa instruktionsböcker - handböcker för dansutbildning. Precis som Du själv så försökte de vara så klara och entydiga som möjligt. Mycket material föll då bort av olika skäl.

Axel Österlöfs "bekännelse" var ett sundhetstecken. Jag önskar att flera sådana förklaringar fanns tillgängliga, inte bara vad det gäller dansen. Då skulle vi ha lättare att förstå, och även överbrygga, de motsättningar som konstruerats fram mellan olika folkliga kulturyttringar.

Ditt citerade stadgeexempel är vid första anblicken illa valt. Men vid närmare eftertanke måste jag tyvärr ge Dig delvis rätt. För många föreningar har folkdansträningen varit och är fortfarande en träning för uppvisningar, alltså ingen gemenskapsform. Den som inte passar in i uppvisningsmönstret har svårt att bli accepterade. Å andra sidan ger samövningarna inför olika framträdanden mycket för samhörigheten. Ju större engagemang - större utmaningar, desto större sammanhållning. Men tyvärr - en större utslagningsrisk. Jag tror dock inte att det är här man skall söka likriktningstendenser - i rädsla, respekt för det skrivna ordet. Då tror jag "syndaren" mera är tävlingar och scenisk presentation.

Dansarna "koreograferar" bort sin individualitet för att passa in i ett mönster.

Du har inte tagit upp frågan om en gemensam tidskrift. Det är, som jag ser det, ett bra samarbetsprojekt att börja med. Sedan kan vi försöka få ett samarbete på utbildningssidan och kanske - så småningom - gemensam administration. Men då har vi nog passerat år 2000.

En väg att snabba på det hela vore att utveckla Svealandsregionens initiativ med "Levande Rötter". Alltså projekt där man sätter in den folkliga kulturen på rätt plats och i rätt tidsperspektiv. Utan nationalromantisk polityr och bidragstekniska sidoblickar.

Väckelserörelsens religiösa pamfletter mot dans

av Åke Sjöndin

Slutet av 1800-talet fick se många folk-rörelser födas och utvecklas - arbetarrörelsen, hembygdsrörelsen, folkbildningsrörelsen, frikyrkan, nykterhets- och idrottsrörelsen, listan kan bli lång. Inom flera av dessa rörelser användes dansen och leken som lockbete. Nykterhets- och arbetarrörelsen blev tongivande på området och på många orter var folkrörelserna de enda nöjesarrangörerna.

Den andliga väckelsen blev under 1800-talet en av de stora folkrörelserna. Läsekonsten blev allmän egendom och det var inte bara prästerna som kunde predika evangelium. Predikanter reste runt i landet och samlade grupper av läsare omkring sig, men det dröjde ända fram till 1858, konvertikelplakatets * upphävande, innan det blev tillåtet att hålla sammankomster utanför statskyrkans ram.

Uppslagsboken säger *Läsare, ofta nedsättande benämning på personer som samlades i konvertiklar till läsning av bibeln, Luthers skrifter och annan uppbyggelselitteratur och som i allmänhet även kännetecknades av allvarlig etisk kristendom med negativ inställning i fråga om världsliga nöjen.*

Nykterhetsrörelsen och frikyrkan gick tidvis hand i hand, liksom arbetarrörelsen. Folkrörelserna hade i grunden samma ideologi, att uppfostra och upplysa den nedsupna arbetarklassen. Vad var då naturligare än att vända sig mot de syndens garn som utgjordes av danslokaler och alkoholmissbruk. Den spirande industrialismen hade skapat ett folk utan rot i tillvaron, sökande sin nya kultur. De blev ett lätt byte för folkrörelserna, ty i samvaron med likasinnade kunde de återuppleva den trygghet, den bygemenskap som de slitits upp ifrån. Ett annat skäl var, som tidigare sagts, att folkrörelserna på många håll var de enda nöjesarrangörerna.

Syndens garn och djävulens påfund var som nämnts dansen och alkoholen. I upplysnings-syfte spreds olika skrifter som i populära, slagkraftiga och ytligt sett seriösa ordalag talade om dansens vådlighet. På Dansmuseet i Stockholm finns ett antal sådana skrifter, den äldsta från 1825 och den senaste från 1952.

* Konvertikelplakatet en kunglig förordning av 12 januari 1726, som förbjöd arrangerande av sammankomster, uppbyggelsemöten vid sidan av kyrkans officiella verksamhet.

Jag har gjort ett axplock ur dessa för att ge en bild av den attityd som har präglat författarna. Om man betänker de stora upplagorna, 30-50.000 exemplar, kan man inte bortse ifrån att pamfletterna lästs av många människor. Eftersom författarna var personer med status i samhället bör deras ord ha haft stor genomslagskraft. Generationer av människor har präglats av denna negativa syn på dansen, och detta har säkert påverkat deras beslut i olika sammanhang.

Hela denna flora av pamfletter känns främmande för de människor som aktivt arbetar med dans. Jag citerar Henry Sjöberg *Det underliga är att man bedömer dansen efter dess "svans"*. När det gäller idrotten är man helt medveten om idrottens svans och om hur litet den har att göra med idrott. Men när det gäller dans, gör man en sammanblandning av de två utan att tveka.

"Dans" av P.K.P. Kjellströms Förlag, Marma, Svenska skolmaterielaktiebolaget, Gävle 1916.

En pamflett på 31 sidor skriven i novellform. Den handlar om Olivia Kvickrot och hennes fostermor Anna Sund och Olivias nedgång och fall till följd av den demoraliserade dansen. Olivia lockas i fördärvet av herrar Hök och Gri. Till sist blir hon dock frälst och gift med doktor Ärlig.

Stor högtid var det, då det hölls föreläsningar om det berättigade i den fria kärleken. I långa stycken talas det om den hemska dansen jumpa, som med sina osedliga rörelser är ett fördärv för mänskligheten. One-step, jumpa, som i stort består av en promenad med sväng i hörnen är nog oskyldig. Möjligen har författaren förväxlat one-step och någon annan dans.

Därarnas antal öka i förfärande grad. År 1850 fanns det i Sverige 3.500 dårar och idioter, men 1912 fanns det 25.000.

I dansen komma de olika könen så nära varandra, att det icke skulle tillåtas annorstädes, t.ex. i ett anständigt sällskap.

En fd. danslärare. Följande tvåhundra fall bland unga kvinnor, i dag intagna på bordeller, och med vilka jag talat, hava givit ärliga svar på mina frågor. Av dessa inhemtade jag, att etthundrasextiotre av tvåhundra fallit genom dansnöje. Här refereras till "Sådd och skörd" J.A. Lindblads förlag.

1919 utgavs på Evangeliska Fosterlandsstiftelsens Förlags Exp. "Danskulturen, några ord, allmogem tillägnade" av Algot Larsson.

Högt svingas danskulturens fana,
Men de som giva den sitt stöd,
De löpa på en farlig bana,
Mot laster, undergång och död.

I denna pamflett på 20 sidor har författaren ställt dansen i relation till första världskrigets fasor. Man dansar utan att bekymra sig över att världen förblöder. Författaren påpekar också att demoraliseringen i Ryssland och Tyskland fått sitt uttryck i en ökad danslystnad. (Första tecknet på en revolution är ett ökat dansintresse?). Dansbanan, spriten och det sedliga fördärvet äro trogna följeslagare. Författaren ser också med förfäran hur de hederliga lantmännen har övergivit sina fäders traditioner. Slutorden i pamfletten är en bra sammanfattning av hela skriften.

Det tilltagande dansväsendet är en samhällsfara, danskulturen betecknar ett kulturellt bakslag, ett elakartat ogräs på kulturens åkerland, som det är ett gemensamt intresse för alla goda medborgare att bortrensa. Det är en skam för vårt folk, att ungdomens goda och sunda uppfostran alltmera äventyras genom det gift, som småningom insmyger sig i våra bygder i form av ett tilltagande dansraseri; släktets och landets välfärd kräver, att envar gör vad han kan för att utrota detta onda.

1931 "Svenskarna dansa", en undersökning av den moderna dansen och dess följder. Erland Sundström, Uppsala. J.A. Lindblads förlag. 63 sidor.

Utan angivande av källor citerar författaren "Danskulturen" av Algot Larsson från 1919 vid flera tillfällen. Detta är vanligt i flera pamfletter, författaren stjälar friskt citat och ger sken av att det är egna upplevelser. I denna pamflett försöker författaren ge tyngd åt budskapet genom att citera läkarrapporter, barnavårdsnämndens

rapporter till Socialstyrelsen samt insändare från läkare och nämndemän. Budskapet är i sig enahanda, allt ont som sker beror på dansen.

1938 "Dansbanan", några allvarsord till unga och gamla. Utgivare Växjö stiftsråd. 36 sidor. Författare: Doktor Olof Andrén, Nässjö, stiftsadjunkten Olof Hartman, Växjö, rektor Göran Palm, Ölands skogsby.

En annan konsekvens av dansbanelivet för vilken man inte får blunda, är också det stora antalet utomäktenskapligt födda barn, som blivit en följd av förlustelserna. Att dansbanelivet dock utgör en allvarlig samhällsfara det tror jag börjar gå upp för allt större och större ansvarskännande samhällsgrupper och att tiden mognat för att från det allmännas och myndigheternas sida kraftåtgärder vidtagas för att tvinga in dansen under respektabla och ordnade former.

Ungdomen måste vara glad - därför måste dansbanorna rivas. Men det räcker icke. - Jag nämnde i början, att de som anse dansbaneglädjen så avundsvärd, också mena, att deras dans är ett uttryck för glädje. Det är alldeles tvärt om; det är alltsammans ett tydligt symptom på glädjebrist.

I grund och botten har allt ideellt ungdomsarbete en fiende i dansbanan, så fort man ser till andra resultat än dem, som kunna bokföras i kassaboken. Det veta vi. Låt oss då handla i enlighet med vår kunskap!

1942. "Swing it, synkoperad synd". Walter Erixon. Evangelipress, Örebro. 22 sidor.

Anstiftare av brand straffas hårt i vårt land. --- Men de enskilda personer, föreningar eller styrelser som målmedvetet och helt ofientligt locka ungdomsskarorna in i ett andligt och moraliskt fördärv få år efter år utföra sin nedriga gärning. Intet göres på ansvarigt håll - intet alls! Här är blundern och toleransen fullständig och utan motstycke.

I övrigt är pamfletten fylld av rasism, unken sexualskräck och överdriven väckelse-retorik. Den är skriven för likasinnade, inte för att vinna nya själar.

1949. "Dans på Solhagen", ett ord i den moderna nöjesfrågan av Gunnar Gunnerby, Stockholm. Frälsningsarméns högkvarter. Stridsropets tryckeri. Tredje upplagan, tionde tusendet. Förordet skrivet av Kommendör Karl Larsson är daterat 1944 i januari.

Författaren har citerat en rundfråga som gjorts av Diakonistyrelsens sekretariat och i vilken 253 läkare deltagit. Författaren har inte speciellt riktat in sig på dansen utan angripit nöjeslivet som helhet. Dansen har naturligtvis fått en släng av slev. Dansbanan får skulden för veneriska sjukdomar, utomäktenskapliga barn, splitt-rade hem, det ökande ungdomsfylleriet mm.

1952. "Kriget om den moderna dansen". Pastor Gösta Rosén. Harriers Bokförlag, Stockholm. 61 sidor.

I denna pamflett, som är en sammanfattning av ett föredrag som författaren höll i Borlänge med olika kringkommentarer, är det återigen exempel på den citatkonst som används. Författaren har ord för ord citerat skrifter från omkring 1915, bl.a. "Sådd och skörd" som nämnts i "Dans" av P.K. från 1916. Han har även citerat ur Erixons pamflett från 1942, "Swing it, synkoperad synd". Författaren har också tillgripit storsläggan och citerat en frågelista till "Svenska läkare" publicerad: Svantesson, "Folkmoral och nöjesliv". I "Dans på Solhagen", 1949 sägs samma svar vara hämtade ur en rundfråga gjord av Diakonistyrelsens sekretariat. Av denna skrift framgår, enligt författaren, att det finns ett klart samband mellan Folkets Park, dansbanor och veneriska sjukdomar.

Som synes beskylls dansen orsaka allt ont från revolutioner till lungdot. Förmodligen har det utkommit ett stort antal skrifter av samma typ. På Dansmuseet finns skrifter både på engelska och tyska som behandlar samma tema, så Sverige är inget undantag.

Litet absurd humor ligger i det faktum att angreppen varit störst på den moderna dansen. Folkdanser, folklekar och i viss mån gammaldansen har sluppit bannbullan och ibland hyllats som tecken på skötsamhet och renlevnad. Ser man tillbaka i danshistorien så går många av folklekarna tillbaka på fruktbarhetsriter och kultdanser. Men skillnaden är kanske stor på våra hedniska riter och den moderna dansen, även om de stammar ur samma källa.

SPEL-ULLAS FIOL

till

Spelmansförbundet

"Fiolen och stråken, kolteckningstavlan av farmors stuga som hänger ovanför fiolen och fotografiet av Farmor samt silversnusdosan med lyran som ligger på sybordet under klockan, min fars flöjt på bokhyllan samt plaketten med de ingraverade kyrkorna i Västervik från kyrkokörens 40-årsjubileum."

Citatet är ur testamentet efter fru Rut Andersson i Västervik och samtliga uppräknade saker är gåvor till Södermanlands Spelmansförbund.

Fiolen har tillhört Rut Anderssons farmor Ulla Andersson, Spel-Ulla från Katrineholm. Att spela till dans har alltid varit ett karlgöra och kvinnliga spelmän har varit mycket sällsynta.

Fotografiet av Spel-Ulla visar en rar gumma med nystruket förkläde - en helt annan bild av spelmannen än den som Kerstin Ekman ger i sin roman Häxringarna:

"Att få dragspelare till festen på stationsplan hade varit lätt. Men Cederfalk ville ha fiolspelman. Han hade skickat bud till Lasse i Vanstorp men han ville inte.

- Ska nån spela så är det Spel-Ulla, sa han
Det jag kan, det har jag lärt mig å henne

Han skickade Spel-Ulla när det var så dags och Cederfalk var inte glad åt bytet. Hon var en fet femtio års kvinna med tjocka stabbiga ben och hon satte upp ett outgrundligt slött ansikte mot de festkommitterade.

- Ja, herre gud, människa, sa Cederfalk, det är inte mycket att göra. Men kan ni spela?

- En får fälle försöka, sa Ulla.

Det lät inte allt för illa när hon började. Men värre var hur hon såg ut. Festkommittens damer tittade på hennes kjol som gick i ett med livstycket och drogs upp av hennes kullriga rygg och stora bröst så att resultatet blev att benen syntes opp på halva vaden. Hon hade en stor fiol och den höll hon mellan knäna som en cello."

Om Ulla Andersson som person vet vi alldeles för litet. Rut Anderssons närmaste släkting är en kusin på modernets - på faderns sida lär ingen vara i livet. Kusinen berättar att hon hört talas om Spel-Ullas begåvning på fiol och hon tror att Ulla eller någon annan i slakten byggt fiolen.

Om någon av Sörmlandslätens många läsare kan ge fler upplysningar blir vi givetvis mycket tacksamma!

Arne Blomberg

JERNBERGSLÄTAR -

en storartad folkmusikutgåva

Gustaf Jernberg, blyertsteckning av Bror Hjorth.

Under åtskilliga år har jag med stort intresse och stor behållning grävt mig djupt ner i våra sörmländska folkmusiktraditioner. Men min tidigaste folkmusikaliska kontakt var med storspelmännen Herbert och Anton Jernberg och deras far Gustaf. Min egen far hade på trettio-talet spelat dansmusik med Anton och Herbert och också lärt känna deras folkmusikaliska tradition - en märklig tradition från Gästrikland, Hälsingland och Uppland som i början av femtiotalet lade grunden till mitt eget intresse för folkmusik.

Gustaf Jernberg (1881-1964) var född och uppvuxen i Sikvik strax söder om Gävle. Han hade en stor repertoar efter sin farfar Anders Gustaf Jernberg (1829-1897) som var en trallare samt efter en spelman Karl Lindblad (1853-1911).

Gustaf blev så småningom upplänning genom att han tog arbete vid Österbybruk. Han deltog i spelmanstävlingen i Uppsala 1912 där han vann första pris i fiolklassen bland 91 spelmän. Efter honom i prislistan var storheter som Wilhelm Gelotte, August Bohlin och andra. I samband med tävlingen kom Jernberg i kontakt med andra storspelmän som Hjort-Anders Olsson, Per Persson Menlös August Bohlin m fl och kom på så sätt tidigt med i spelman rörelsen.

Anton Jernberg (f 1909) och brodern Herbert (1911-1975) lärde sig spela fiol av sin far redan i 8-10-årsåldern. De blev snart mycket skickliga spelmän och fick vara med sin far på spelningar på många håll.

Jernbergarna har haft stor betydelse för spelman rörelsen. Åtskilliga uppländska spelmanstävlingar vanns av Jernbergare, de

blev alla tre riksspelmän i början av fyrtiotalet, de var med och bildade Uplands Spelmansförbund 1945, de ingick alla tre i den av Bror Hjort bildade Gås Anders-nämnden, Herbert - som flyttat till Stockholm - var med och bildade Stockholms Spelmansgille och blev gilletts förste spelledare.

I slutet av femtiotalet köpte Anton en bandspelare och började spela in faderns repertoar. Över 300 låtar blev inspelade och utgåvan med Jernbergslåtar är till stor del baserad på dessa inspelningar. Anton har under ett flertal år arbetat med att skriva ner melodierna och har under de senaste åren dessutom haft stor hjälp av sin skicklige elev Sven Ahlbäck.

Men varför en anmälan om samlingen i Sörmlandslåten? Ja, det är inte av egna nostalgiska skäl jag vill informera om utgåvan utan jag ser boken Jernbergslåtar som nydanande inom folkmusikutgivningen.

Samlingen innehåller givetvis musik - en musik som i mycket står långt ifrån vår egen folkmusik - en säregen ålderdomlig musik. Låtarna är ofta musikaliskt avancerade. I Södermanland kallades vissa polskor "storpolskor" ofta låtar med tre repris, ibland med rullstråk eller andra finesser. Gustaf Jernberg kallade inga polskor för storpolskor men han hade några polskor med bara två åttataxtsrepriser - de kallades "småpolskor"...

Samlingen innehåller 238 låtar, både traditions melodier och kompositioner och givetvis är notsamlingen det viktigaste skälet till att köpa boken. Men JERNBERGSLÅTAR innehåller mycket mer...

- ...släkttradition och spelmannsminnen
- ...kulturhistoria
- ...djupgående musikalisk analys
- ...noteringssätt och spelteknik
- ...låtkommentarer
- ...variantregister
- ...låtbörjansregister
- ...personregister

Utgåvan JERNBERGSLÅTAR är fascinerande. Andra utgivare med stora ambitioner bör kunna ha denna bok som föredöme men få torde nog kunna lägga ner så stort arbete på en bok som Anton Jernberg och alla hans medarbetare gjort på denna.

Är du intresserad av mer än sörmlandslåtar eller av folkmusikteori?

Läs Jernbergslåtar!

Vill du skaffa boken - kontakta

Anton Jernberg tel.0295/20317.

Arne Blomberg

121.

♩ ≈ 126-138

Åttaårspolskan

av Gustaf Jernberg

SA.

Polskan gjorde Gustaf Jernberg vid 8-års ålder, när han spelade till dans i bryggerhuset i Sikvik.

122. Polska "Min första komposition"

♩ ≈ 104-116

av Gustaf Jernberg

SA.

Polskan är komponerad 1891, då Gustaf Jernberg var 10 år.

Gustaf Jernberg gjorde många melodier. Han skilde ibland mellan "kompositioner" och "dansbitar". Båda är bra låtar - gjorda av en pojke!

3a.

Polska

efter A.G. Jernberg

SA.

Denna polska var något av en signaturlmelodi för Jernbergstrion. Den kom att spridas under namnet Sikvikspolskan. Nedanstående arrangemang gjorde Herbert Jernberg till Stockholms Spelmansgilles låtutgivning.

3b.

Polska

efter A.G. Jernberg
arr. Herbert Jernberg

SA.

Repro 1

Motivnivå 1

2

3

Motivmaterial
utifrån nr 2

A B C C D₁ D₂ E₁ D₂

Repro 2

Motivnivå 1

2

3

Motivmaterial

! - utropstias
 • - avrundad fras
 ? - frågetras
 → - inledningsfras
 = - identisk upprepning av föregående
 ≈ - upprepning + variation av föregående fras

(ex. "Polska efter A.G. Jernberg", - ojämn polska - nr 32)

Motivnivå 1

2

3

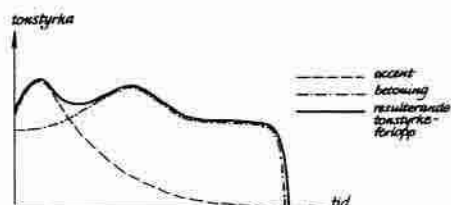
Motivmaterial
utifrån nr 2

A1 A2 A1 A2 B1 B2 B3 A3

JERNBERGSLÅTAR innehåller ett intressant avsnitt om folk-
musikalisk teori.

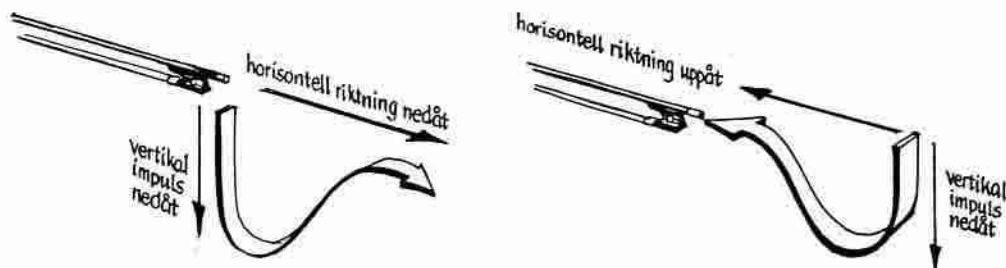
Att markera puls och takt i spelet

I förra kapitlet "om musiken", sid. 48, nämndes två huvudtyper av markering av en ton genom tonstyrkeförändring: accent och betoning. Accent är en "kort", "lätt", "spetsig" markering och betoning är en "lång", "tung", "rund". Den kanske vanligaste typen av pulsmarkering i spelmäns spel kan ses som en kombination av accent och betoning. Den har alltså det för accenten karakteristiska, ofta tonlösa, tonstyrkemaximum precis i början av tonen varefter tonstyrkan avtar. Snart uppnås dock ett andra tonstyrkemaximum en bit in i tonens varande, något som kombinerat med att tonstyrkan håller sig på en relativt hög nivå ända till slutet av tonen är typiskt för betoning. Så här kan man illustrera förloppet med en graf:

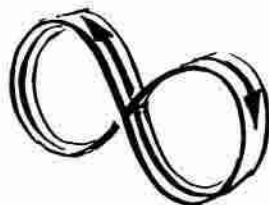

Hur gör man då en sådan typisk pulsmarkering? Ett vanligt sätt att göra det är att markera genom att "gunga", "rulla" med stråken, något som praktiseras av spelmän både inom jernbergstraditionen, i hela Norden, på Brittiska öarna och i Östeuropa m m. I svensk traditionell fiolmusik från just Gästrikland, Hälsingland och östra Dalarna kallas det ofta "rullstråk". Däremot är det mycket ovanligt med konsekvent pulsmarkering genom "gung"-markeringar i konstmusikaliskt fiolspel och i populärmusikaliskt fiolspel av senare dato. I dessa genrer är det snarast tabu!

Man låter alltså stråken gunga nedåt i vertikal riktning medan man för den horisontellt uppåt eller nedåt, så här:

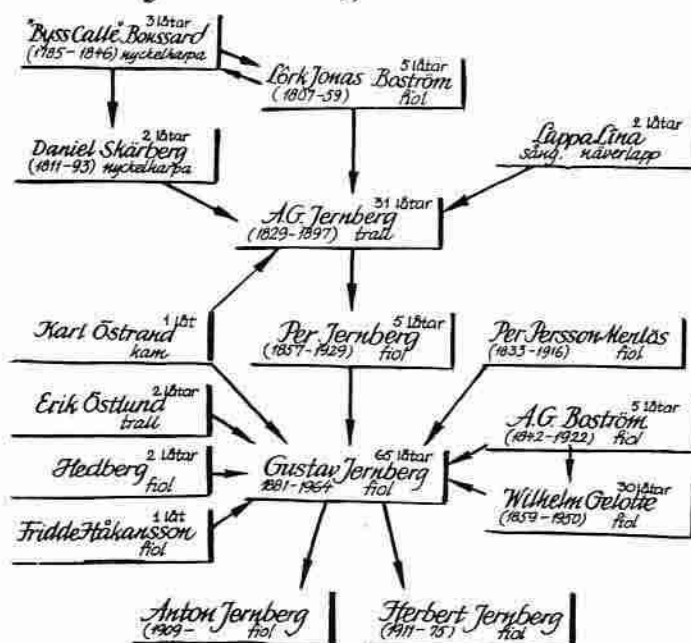
Vid stråkdirag "fram och tillbaka" beskriver stråkhandens bana en rörelse av denna typ: (något som kan liknas vid ett evighetstecken-konsummärke).

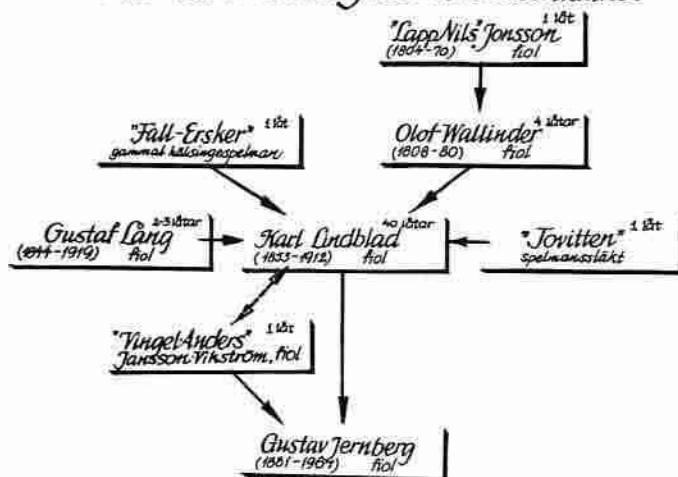
Att lära direkt av en traditionsbärare är nog det enklaste sättet att lära sig spelteknik. Bokens analytiska del är dock intressant och kan givetvis vara en hjälp när man på egen hand ska lära sig en ny tradition.

Repertoar- och personhistorisk översikt

I. Trakterna kring Dalälvens utlopp.

II. Gränstrakterna mellan Hälsingland och Gästrikland.

"Nils Dencker än en gång"

Här följer ytterligare en artikel av Nils Dencker. Artikeln skrev Dr Dencker som en inledning till en förestående forskningsresa till Polen. I oktober samma år skriver han en artikel med titeln "I bondpolskans spår". Den räknar vi med att presentera i nästa nummer. Av tekniska skäl har vi fått lov att skriva om artikeln men tar även in originalartikeln, men som framgår - starkt förminskad. Hoppas att Ni har överseende med detta och ändå har full behållning av artikeln.

Red.

Sörmländsk slängpolska och polska danser.

Söd. Läns Tidning
9.5.31.

— För Södermanlands Läns Tidning av fil. kand. NILS DENCKER. —

Hur en riktig bondpolska skall dansas vet nog många sörmlänningar. Ännu för några årtionden sedan förekom även i Nyköping pol' a under dansfester. Vill man få en gammal sörmlänning att se glad ut bör man söka länka in samtalen på de s. k. färdpolskorna. Se, det var annat än jazz och tango, säga de tvärsäkert. Färdpolskorna motsvarade ungefär vad färdknäppen är på dryckernas område, alltså en sista stimulans innan man för hem från festen till vardag och arbete. För spelmännen gällde det då att taga fram de bästa och mest suggererande polsklåtarna. Vilken triumf för honom att kunna locka några eller kanske alla av de redan påpälsade gästerna till att dansa färdpolska i galoscherna!

Polskan var länge allmogebrollörens ceremonidans. När prästen inledde brollöpsdansen med att fatta brudens hand och »dansa brudgummen till», spelades brudpolskan upp. Och då kronan dansades av bruden under den låtsade striden om bruden mellan de ogifta flickorna och de segrande gifta kvinnorna hördes den kända ungmorspolskan med orden:

Aldrig blir den bruden flicka mera.
Det har varit, har nu slut.
Icke vill hon vara flicka mera.
Nej! hon har länge önskat slut.
Tralla-ralla-ra,
Tralla-ralla-ra,
Ja, hon har länge önskat slut.

Även under den fria dansen förekommo ofta olika slags polskor: ringpolska, fyropolska och slängpolska. I den senare förde de dansande varandra vid händerna och svängde sirligt om, det var den gamla ceremonidansen vid brollöpen.

Melodierna till dessa polskdanser voro i Sörmland av två olika typer, dels åttondelpolska (t. ex. Nu är det jul igen), dels de figurrika sextondelpolskorna (de egentliga polonäserna). Till åttondelpolskan dansades under 1800-talet mest hamburgska och senare hambopolkett.

Rörande de svenska polskmelodiernas yttersta ursprung ha forskare på området hyst olika åsikter. Givetvis är det stora flertalet av dessa ofta mycket gamla polsklåtar, som i tusendtal bevarats hos vår allmoges, svenska tonkapelser, komponerade eller omformade av stadsmusikanter och allmogespelmän. Men själva meloditypen och tatrika melodiindivider äro säkert för längesedan inkomna från kontinenten. Ännu för några årtionden sedan ville dock musikforskaren Adolf Lindgren hålla åttondelpolskans rent svenska härkomst för trolig, trots dess likhet med äldre mazurkamelodier (t. ex. Chopins enklare mazurkor). Lindgrens

ståndpunkt grundade sig på en del åttondelpolskors släktskap med danslekslåtar och norska springdanser. Det är nog också möjligt att mycket gamla svenska låtar kunna dölja sig bland de

Fil. kand. Nils Dencker.

äldre polskorna, men det är ju en annan sak. Den ursvenskhet, som de gotiska och romantiska skaldeskolornas verksamhet kom att tillskriva våra allmogemelodier och även polskorna, var främmande för 1700-talet. Ganska betydande är fader Mollbergs olycka på krogen Rostock. Bellman säger visserligen (Fredmans Epistlar nr 45) att han led oskyldigt fastän kompanierna uppfattade hans polska som ett partitagande för Polen — landet de dunkelt mindes som ett fiendeland.

En från kontinenten omkring år 1750 inkommen melodi, som i Vingåker något omändrad blivit till Excellensen Bondes polska.

Jag satt och spelte, nykter och sur,
drottningens polska i Polen, G-dur.
Runt kring' mig satt förståndiga män:
den drack ett stop, ett halvstop drack den.

Men hur det var fatt,
slog en min hatt;
en ann sa åt mej:
»Vad fan angår dej

Polens affärer?» Pling plingeli plång!
»Spela ej polska, men lär dig en gång
ha tand för tunga!» Pling plingeli plång!

Visst blev Mollberg illa och orättvist behandlad, ty hans polska kunde ha varit svensk i ett helt århundrade. Redan i slutet av 1600-talet förekomma polskmelodier i våra lutböcker. Dessa melodier voro då ej sällan bildade av tre danser i en liten svit: poloness, proportio och zerra. Den förra utgjorde en fördans i jämn takt under vilken de dansande högtidligt gingo runt danssalen (liksom i promenadpolonäs), de båda senare voro efterdanser i 3-takt, en munter och livlig svängom. Redan på 1660-talet, under de svenska krigstågen i Polen, torde denna polska dans blivit införd i vårt land. Några rader i ett bröllopskväde från år 1683, som författats av en »Martii Buss» (och publicerats i min uppsats Musiknotiser i 1600-talets verser) omnämner polskdansens förekomst bland krigarna.

God' Wänner sade han, aff ehr lag ingen känner,
Ey heller wett iagh aff Book, Paper, Bleck och Penner,
Men iagh har rient lång tijd, så in- som utkom Landz:
I Pählen warit medh, dher iagh lärt Pählsk Dantz,
Den nu ey brukas här, aff Ungkarl eller Gänter,
Doch är han där i Bruuk, der Mars han Bogan spänter.

De svenska polskornas utkristallisering ur 1600-talets polska dans har fil. dr Tobias Norlind klargjort i flera vetenskapliga uppsatser. Den värdiga och stela fördansen i jämn takt avkopplades i början av 1700-talet men dess

Jonäserna. Våra värmländska triolpolskor (av Jössehäradspolskans typ) äro från denna synpunkt en västlig polskegrupp liksom de norska springdanserna. I en notbok från 1600-talets Finnspong kallas för övrigt efterdansen för springdans.

Knappast ens i hemlandet nådde polskan en så frodig och säregen utveckling som i Sverige. Vårt land har verkligen varit ett polskans förlövade land. Från svensk synpunkt är det av stort intresse att i detalj kunna utreda våra polskemelodiens beroende av kontinentens och på vad sätt utvecklingen skett hos oss och i andra länder, särskilt då i Polen. Vid en dylik detaljgranskning bör också våra svenska melodiers särkaraktär tydligt framträda. Man bör kunna fastställa vad som är äkta svenskt i dessa låtar.

Den svårighet, som möter folkmusikforskningen i arbetet med jämförelser av melodierna, är fattigdomen på utaför Sverige publicerade polskor. Varken i Polen eller Tyskland föreligger tillräckligt med offentliggjort material. Vid en resa till Bertin för några år sedan på ett stipendium från Långmanska Kulturfonden fann jag t. ex. en del gamla tyska polonäser, som kommit över till vårt land. Flera av dem voro intressanta för sörmländsk folkmusik. Där fanns således den av Arvid Wester i Vingåker spelade Excellensen Bondes polska, till vilken man i Säfstaholms-trakten sjöng: Vi ska dansa, vi ska lustiga vara — — — Hans Excellens! Det är rätt egendomligt, att denna för omkring 200 år sedan införda melodiknuit vid en storman i våra bygder, fått ord och hållit sig levande under lång tidrymd.

För den svenska polskaforskningen är det nödvändigt att söka få fram i dagen de kontinentala melodier, vilka kunna tjänstgöra som staffage åt våra låtar i ett historiskt perspektiv. Bland notböckerna i polska bibliotek kan man förvänta en värdefull skrud, minstone bör ett försök göras.

Nils Dencker.

HEDEMORAADOKAT FAST FÖR FASARIER.

Till polis-kamaren ingavs på torsdagen förrt rörande advokat Gunnar Almstedt från Hedemora, vilken anmäls av postmästare enom vissa växeltransaktioner. Rolöshet mot huvudman. De för bedrägeri, bestående tilltän avvikit från Frövi höttan att erlagga betalning för...

Hur en riktig bondpolska skall dansas vet nog många sörmlänningar. Ännu för några årtionden sedan förekom även i Nyköping polska under dansfester. Vill man få en gammal sörmlänning att se glad ut bör man söka länka in samtalet på de s.k. färdpolskorna. Se, det var annat än jazz och tango, säga de tvärsäkert. Färdpolskorna motsvarade ungefär vad färdknäppen är på dryckernas område, alltså en sista stimulans innan man for hem från festen till vardag och arbete. För spelmännen gällde det då att taga fram de bästa och mest suggererande polsklåtarna. Vilken triumf för honom att kunna locka några eller kanske alla av de redan påpälsade gästerna till att dansa färdpolska i galoscherna!

Polskan var länge allmogebröllorens ceremonidans. När prästen inledde bröllopdansen med att fatta brudens hand och dansa "brudgummen till", spelades brudpolskan upp. Och då kronan dansades av bruden under den låtsade striden om bruden mellan de ogifta flickorna och de segrande gifta kvinnorna hördes den kända ungmorspolskan med orden:

Aldrig blir den bruden flicka mera.

Det har varit, har nu slut.

Icke vill hon vara flicka mera.

Nej! hon har länge önskat slut.

Tralla-ralla-ra,

Tralla-ralla-ra,

Ja, hon har länge önskat slut.

Även under den fria dansen förekommo ofta olika slags polskor: ringpolska, fyrpolska och slängpolska. I den senare förde de dansande varandra vid händerna och svängde sirligt om, det var den gamla ceremonidansen vid bröllopen.

Melodierna till dessa polskdanser voro i Sörmland av två olika typer, dels åttondelspolska (t.ex. Nu är det jul igen), dels de figurrika sextondelspolskorna (de egentliga polonäserna). Till åttondelspolskan dansades under 1800-talet mest hamburska och senare hambopolkett.

Rörande de svenska polskmelodiernas yttersta ursprung ha forskare på området hyst olika åsikter. Givetvis är det stora flertalet av dessa ofta mycket gamla polsklåtar som i tusendetal bevarats hos vår allmoge, svenska tonskapelser, komponerade eller omformade av stadsmusikanter och allmogespelmän. Men själva meloditypen och talrika melodiindivider äro säkert för längesedan inkomna från kontinenten. Ännu för några årtionden sedan ville dock musikforskaren Adolf Lindgren hålla åttondelspolskans rent svenska härkomst för trolig, trots dess likhet med äldre mazurkamelodier (t. ex. Chopins enklare mazurkor). Lindgrens stånd-

punkt grundade sig på en del åttondelspolskors släktskap med dansleklåtar och norska springdanser. Det är nog också möjligt att mycket gamla svenska låtar kunna dölja sig bland de äldre polskorna, men det är ju en annan sak. Den ursvenskhet, som de götiska och romantiska skaldeskolornas verksamhet kom att tillskriva våra allmogemelodier och även polskorna, var främmande för 1700-talet. Ganska belysande är fader Mollbergs olycka på krogen Rostock. Bellman säger visserligen (Fredmans Epistlar nr 45) att han led oskyldigt fastän kompanerna uppfattade hans polska som ett partitagan- de för Polen - landet de dunkelt mindes som ett fiendeland.

Jag satt och spelte, nykter och sur,
drottningens polska i Polen, G-dur.
Runt kring mig satt förståndiga män:
den drack ett stop, ett halvstop drack den.

Men hur det var fatt,

slog en min hatt;

en ann sa åt mej:

"Vad fan angå dej

Polens affärer?" Pling plingeli plång!

"Spela ej polska, men lär dig en gång

ha tand för tunga!" Pling plingeli plång!

Visst blev Mollberg illa och orättvist behandlad, ty hans polska kunde ha varit svensk i ett helt århundrade. Redan i slutet av 1600-talet förekomma polskmelodier i våra lutböcker. Dessa melodier voro då ej sällan bildade av tre danser i en liten svit: poloness, proportio och zerra. Den förra utgjorde en fördans i jämn takt under vilken de dansande högtidligt gingo runt danssalen (liksom i promenadpolonäs), de båda senare voro efterdanser i 3-takt, en munter och livlig svängom. Redan på 1660-talet, under de svenska krigstågen i Polen, torde denna polska dans blivit införd i vårt land. Några rader i ett bröllopskväde från år 1683, som författats av en "Martii Buss" (och publicerats i min uppsats Musiknotiser i 1600-talets verser) omnämner polskdansens förekomst bland krigarna.

God' Wänner sade han, aff ehr jag ingen känner,

Ey heller wett iagh aff Book, Paper, Bleck och Penner,

Men iagh har tient lång tijd, så in- som utkom Landz:

I Pählen warit medh, dher iag lärt Pählisk Dantz,

Den nu ey brukas här, aff Ungkarl eller Gänter,

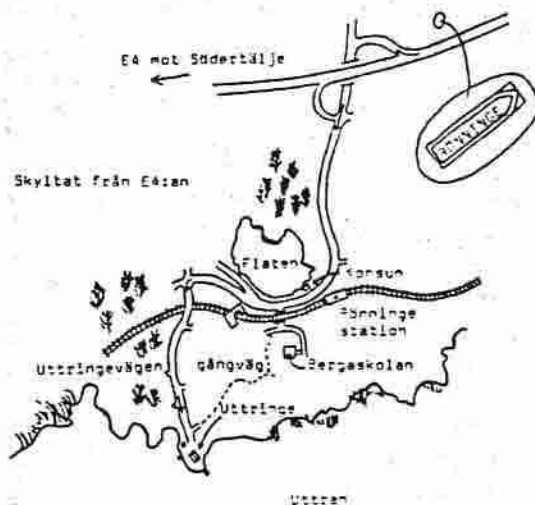
Doch är han där i Bruuk, der Mars han Bogan spänter.

De svenska polskornas utkristallisering ur 1600-talets polska dans har fil. dr Tobias Norlind klargjort i flera vetenskapliga uppsatser. Den värdiga och stela fördansen i jämn takt avkopplades i början av 1700-talet men dess melodifiguration återkom i de 3-taktspolonäser från senare hälften av 1700-talet, vilka då voro lika populära och ymnigt förekommande som vår tids jazzstumpar. Efter skilsmässan från den pompösa fördansens av typisk barockkaraktär utvecklade sig de livliga efterdanserna i snabbt tempo och gävo upphov till dels våra åttondelspolkor (i Polen parallellt till mazurkor), dels till 16-delspolkor, som dessutom rönte inflytande av de under senare hälften av 1700-talet från utlandet inkomna polonäserna. Våra värmländska triolpolkor (av Jössehärads polskans typ) äro från denna synpunkt en västlig polskegrupp liksom de norska springdanserna. I en notbok från 1600-talets Finspong kallas för övrigt efterdansens för springdans.

Knappast ens i hemlandet nådde polskan en så frodig och säregen utveckling som i Sverige. Vårt land har verkligen varit ett polskans förlovade land. Från svensk synpunkt är det av stort intresse att i detalj kunna utreda våra polskemelodiers beroende av kontinentens och på vad sätt utvecklingen skett hos oss och i andra länder, särskilt då i Polen. Vid en dylik detaljgranskning bör också våra svenska melodiers särkaraktär tydligt framträda. Man bör kunna fastställa vad som är äkta svenskt i dessa låtar.

Den svårighet, som möter folkmusikforskningen i arbetet med jämförelser av melodierna, är fattigdomen på utanför Sverige publicerade polskor. Varken i Polen eller Tyskland föreligger tillräckligt med offentligtgjort material. Vid en resa till Berlin för några år sedan på ett stipendium från Längmanska Kulturfonden fann jag t. ex. en del gamla tyska polonäser, som kommit över till vårt land. Flera av dem voro intressanta för sörmländsk folkmusik. Där fanns således den av Arvid Wester i Vingåker spelade Excellensen Bondes polska, till vilken man i Säfstaholmstrakten sjöng: Vi ska dansa, vi ska lustiga vara --- Hans Excellens! Det är rätt egendomligt, att denna för omkring 200 år sedan införda melodin knutits vid en storman i våra bygder, fått ord och hållit sig levande under lång tidrymd.

För den svenska polskaforskningen är det nödvändigt att söka få fram i dagen de kontinentala melodier, vilka kunna tjäntgöra som staffage åt våra låtar i ett historiskt perspektiv. Bland notböckerna i polska bibliotek kan man förvänta en värdefull skörd. Åtminstone bör ett försök göras.

Arrangörer: SVENSKA FOLKDANSENS VÄNNER i samarbete med STUDIEFÖRBUNDET VUXENSKOLAN.

Adress: Utrringevägen 200, Rönninge.

VEM VAR HAN ?

av Nils Walberg

- Flocken tjuger i kör
 En grovis
 Ett fyllesvin
 En skitig en
 En horbock och
 en fattig jävel...
- En stark klangfull mansröst
 Nog!!
 Han rallade skottkärror med 90 kg sten
 på en smal spång av 5"x1"
 långa sträckor
 hårda sträckor.
- Flocken tjuger i kör
 Det krävs ingenting av en sån'!
 Han bar räl med sina kamrater
 tio femton man i stöten
 upp samtidigt
 av samtidigt!
- Flocken tjuger i kör
 Det krävs ingenting av en sån'!
 Han bar slipers
 en man en sliper!
- Flocken tjuger i kör
 Det krävs ingenting av en sån'!
 Han tog i tills han sviktade
 dom tog i tills dom sviktade
 dom tog i igen och baxade alla tillhopa
 och till slut
 gungade berget
 under deras stämma.
 För då sjöng han
 För då sjöng dom
 Alla i takt och
 alla på en gång!
- Flocken tjuger i kör
 Det krävs ingenting av en sån'!
 Han vred borrhålet med sina händer
 en kamrat på ena sidan
 en kamrat på andra sidan
 feiselsläggan, med ett huvud stort som en 50-öring
 kom varannan gång
 svingad från ena sidan
 kom varannan gång
 svingad från andra sidan.
 Då sjöng han
 då sjöng dom
 Alla i takt och
 alla på en gång.
- Flocken tjuger i kör
 Det krävs ju ingenting av en sån'!
 Han pålade i sank mark
 han pålade med handkran
 dom hissade upp den
 dom släppte ner den
 dom hissade igen och
 dom släppte igen
 långa dagar
 hårda dagar
 alla dagar?

För då sjöng han
För då sjöng dom
Alla i takt och
alla på en gång!

Flocken tjuter i kör

Det krävs ingenting av en sån'
han är ju grov
han är ju dum
han rör sig som ett fån och
han är full!

Så varför skulle han kunna dansa??

Om rallare

Nils Walbergs ode över rallarna bör kanske kommenteras. Bakgrunden är i korthet följande. Inom folkdansrörelsen är det för närvarande populärt att på scen framställa folklivet under slutet av 1800-talet. I vissa delar av landet utgjorde, under den tiden, rallarna ett viktigt inslag i folklivet. Dessa arbetare sågs med oblida ögon av den bofasta befolkningen och man tog oftast avstånd från dem. Det som Nils Walberg i första hand opponerar sig mot är den romantiska bild som de flesta folkdanslag ger av rallarna. Enligt hans mening skulle en gnutta realism inte göra uppvisningarna sämre, snarare tvärtom.

Red.

I N F O R M A T I O N

Vi som är intresserade av folklig musik och dans har egentligen inte så många möjligheter att hålla oss informerade om vad som händer och sker. Det otvivelaktigt bästa är Izzy Youngs informationsblad

Folklore Centrum

som utkommer med 8 nummer och enbart kostar 40 kronor per år.

Jag vet egentligen inte exakt hur länge Izzy har hållit på med sitt blad men det har alltmer blivit en komplett folkdans- och folkmusik-katalog. Det bör väl vara så att vi lite till mans borde skämmas över att det fordras en entusiast från New York för att få detta till stånd mwn framförallt bör vi alla vara djupt tacksamma över att Izzy vill fortsätta med detta mycket betungande jobb.

Jag vill varmt rekommendera alla folkdans- och folkmusikvänner att prenumerera på Izzys blad.

Det gör du lättast genom att sätta in 40 kronor på postgiro 85 81 85 -2 och ange prenumeration på talongen.

H e n r y S j ö b e r g

Folklore Centrum
Wollmar Yxkullsgatan 2
116 50 Stockholm
T-banan. Mariatorget.

Öppet 12.00-18.00

Tel 08 - 43 46 27

Folklore Centrums Informationsblad
kostar hemsänt 40:- för 1 år.
Prenumerationen omfattar 8 nummer.
Stödprenumeratoin 50:-

Postgiro: 85 81 85 - 2

Informationsblad 4-87, 11 maj, 1987.

Upplaga: 2 400.

Manusstopp 5-87, fre 5/6 !

NYGAMMAL DANS

Vad betyder NYGAMMAL DANS ?
Informationsblads Tävlning Nr. 2.

Första pris - ett års förlängning:
Christer Swedin, Södertälje.

NYGAMMAL DANS = Gammal dans framförd
i ny, modern tappning, typ TV, scen-
framträdande e. oyl.

Andra pris - ett 1/2 års förlängning.
Arne Kjell, Stockholm.

NYGAMMAL DANS = Ett försök att sitta
på två stolar, ibland faller man
pladask på golvet...

MISSA INTE...nästa nummer Nr. 5.

Sista Minuten
Nytt

Kommer omkring 10 juni med allt Sista Minuten Nytt för Sommaren och Hösten.

REGISTER

StorStockholm	s. 2,3,4,5,6,7,8.
Sörmland	s. 8.
Götaaland	s. 10.
Svealand	s. 9,10.
Norrland	s. 13,14,15.
John-Erik Mattsson	s. 14

JAG LYSSNAR ALLTID TILL
MEDDELANDEN FRÅN
FOLKLORE CENTRUM

LAST MINUTE STOCKHOLM EXTRA

ORIENTEXPRESSEN uppträder

Lör 23/5 12.00 Torget i Kärrtorp,
+ Hans Caldaras.
15.00 Sergels torg, Plattan.
tor 11/6 Skärholmens Gärd. Kvällen.

T-Kristineberg

Gammaldans med Sundskärs Svänggång.
Lör 23/5 19.00-23.00. Kullskoian,
Nordenflychtsv 20. Servering.

Café Stravinsky

tis 19/5 Anon Egeland & Ragnhild
Furhult, Norsk folkmusik: fiol och
sång.

SÖDERMANLANDS SPELMANSFÖRBUND

ADRESS:

Gustaf Wetterstugan Box 107 640 32 Malmköping 0157-214 55

POSTGIRO: 28 91 06 - 7 Postgiro 71 55 33-6 Sörmländska Folkmusikfonden

FUNKTIONÄRER:

Ordförande

Sören Olsson Odonstigen 20 152 00 Strängnäs 0152-121 37

Styrelseledamöter

Christina Frohm Kommendörsgatan 4 114 48 Stockholm 08-67 21 71
 Anita Hedlund Landsvägsgatan 23 640 32 Malmköping 0157-211 21
 Leif Johansson Sågstuvägen 38 nb 141 49 Huddinge 08-779 89 67
 Ulf Lundgren Högåsavägen 3 151 31 Södertälje 0755-864 64
 Bernt Olsson Landsvägsgatan 19 640 32 Malmköping 0157-206 36
 Marianne Skagerlind-Furå Uppåkravägen 58 154 00 Gnesta 0158-126 28

Suppleanter

Arne Blomberg Mommas väg 6 611 57 Nyköping 0155-862 82
 Ingemar Skoglund Johansvägen 16 151 39 Södertälje 0755-973 20

Revisorer

Henry Sjöberg Skånegatan 86 3tr 116 37 Stockholm 08-714 84 21
 Birgitta Widén Blåkllocksvägen 6 632 39 Eskilstuna 016-35 25 04

Suppleant

Bo Roos Bodavägen 13 144 00 Rönninge 0753-518 55

Arkivgrupp

Birgitta Andersson Bergsgatan 6 151 41 Södertälje 0755-846 80
 Bo Arrhed Landsvägsgatan 23 640 32 Malmköping 0157-211 21
 Billy Persson Lövhagsgatan 33 724 71 Västerås 021-35 62 49
 Ing-Mari Sundin Stenhammarsgatan 3 642 00 Flen 0157-110 00
 Håkan Söderquist Diamantvägen 15 611 44 Nyköping 0155-201 85

Redaktionskommitté

Iréne Sjöberg Skånegatan 86 3tr 116 37 Stockholm 08-714 84 21
 Henry Sjöberg -"- -"- -"-
 Bernt Olsson Landsvägsgatan 19 640 32 Malmköping 0157-206 36

Ungdomsgrupp

Birgitta Andersson Bergsgatan 6 151 41 Södertälje 0755-846 80
 Jonas Stenberg Lodjurets gata 251 136 64 Handen 08-777 75 75
 Anna Stenström Svedäng 152 00 Strängnäs 0152-322 92

Valberedning

Ingvar Andersson Bergsgatan 6 151 41 Södertälje 0755-846 80
 Matts Mattsson Box 8 640 31 Mellösa 0157-605 97
 Rolf Siewertz Norrgårdsvägen 29 144 00 Rönninge 0753-554 20

SÖRMLÄNDSKA SPELMANSLAG och GRUPPER

BOTKYRKA HEMBYGDSGILLES SPELMANSLAG					
Arne Mattsson	Björkvändan 6	147 00	Tumba	0753-371 16	
BYGDENS BLANDNING					
Lennart Nordin	Olovs väg 2	150 16	Hölö	0755-570 89	
DJURGÅRDENS SPELMANSLAG					
Karl Brokvist	Thulegatan 1	633 58	Eskilstuna	016-13 96 83	
ESKILSTUNA NYCKELHARPOGRUPP					
Rolf Gille	Tegebruksgatan 7	632 28	Eskilstuna	016-12 46 00	
ESKILSTUNA SPELMANSGILLE					
Lars Thurborg	P1 1160 B	635 09	Eskilstuna	016-35 35 23	
FLENS SPELMANSLAG					
Erland Eriksson	Bergsgatan 20	642 00	Flen	0157-114 03	
FOLKMUSIKFORUM					
Anders Andersson	Lindåkersvägen 4	610 50	Jönåker	0155-898 27	
GRANNLAGET					
Elisabeth Nilsson	St Hult,Råby-Rekarne	635 12	Eskilstuna	016-35 90 74	
HANSSONS HARPLAG					
Rolf Hansson	Vildvinsvägen 5	632 33	Eskilstuna	016-42 20 81	
HÖGSJÖ SPELMANSLAG					
Ivan Andersson	Hästhagsvägen 12	640 10	Högsjö	0151-450 66	
JÄRNA LÄTGRUPP					
Lennart Darsell	Myrstugan,P1 1199	153 00	Järna	0755-700 96	
KATRINEHOLMS SPELMANSLAG					
Göte Karlsson	Ringvägen 7 G	641 35	Katrineholm	0150-193 65	
KLÅ och KNAVRA					
Lena Höög	Nybrogatan 51 5 tr	114 40	Stockholm	08-61 16 76	
LÄGGESTA STATIONSORKESTER					
Stig Norrman	Täppgatan 2	151 33	Södertälje	0755-175 20	
LÄSTRINGE LÄTAR					
Anders Byström	Branta Backen 2	147 00	Tumba	0753-337 98	
MALMABYGDENS B-LAG					
Ing-Marie Sundin	Stenhammarsgatan 3	642 00	Flen	0157-110 00	
MALMABYGDENS SPELMANSLAG					
Bror Andersson	Ringvägen 3 B 1tr	640 32	Malmköping	0157-204 89	
NYBLE ALLSPEL					
Nils Häggbom	Box 2068	137 02	Västerhaninge	0750-312 88	
NYCKELHARPAN					
Siegfried Nitz	Sjölandsvägen 29	641 53	Katrineholm	0150-190 38	
NYCKELKNIPPAN					
Sten Eriksson	Frejavägen 9	154 00	Gnesta	0158-103 04	
NYKÖPINGSHUS SPELMANSGILLE					
Ellert Skog	Ringvägen 8	611 35	Nyköping	0155-142 20	
OXELÖ GILLES SPELMÄN					
Arne Jansson	Pulpetvägen 5	613 01	Oxelösund	0155-303 92	

REKARNE FOLKDANSGILLES SPELMANSLAG					
Birgitta Björkman	Rustmästarvägen 5	632 33	Eskilstuna	016-42 07 15	
SALTSJÖBADENS SPELMANSGILLE					
Hans Eriksson	Odenvägen 39	133 00	Saltsjöbaden	08-717 25 74	
SLOTTSNYCKLARNÄ					
Åke Stenbäck	Strandviksvägen 82	640 20	Björkvik	0155-713 85	
STRÄKDRAGET					
Britt Svanström	Karlsro, Forssjöbr.	641 90	Katrineholm	0150-393 25	
STRÄNGNÄS GILLES SPELMANSLAG					
Håkan Frykmo	Korintvägen 4	123 56	Farsta	08-713 90 65	
SVÄRTA SPELMÄN					
Håkan Söderquist	Diamantv.15, Sjösa	611 44	Nyköping	0155-201 85	
SÖDERTÄLJE PENSIONÄRSFÖRENINGENS MUSIKGRUPP					
Folke Andersson	Östergatan 30 B	151 43	Södertälje	0755-382 17	
SÖDERTÄLJE SPELMANSLAG					
Bo Roos	Bodavägen 13	144 00	Rönninge	0753-518 55	
TROLLSPEL					
Monica Lönn	Åsgatan 38 A	641 34	Katrineholm	0150-506 16	

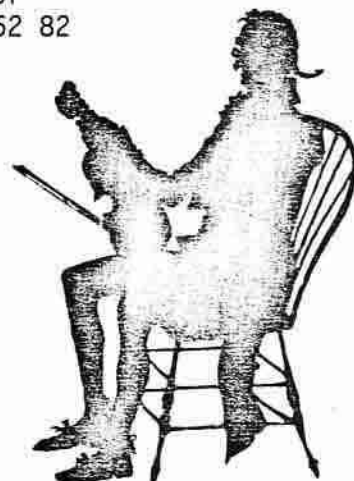
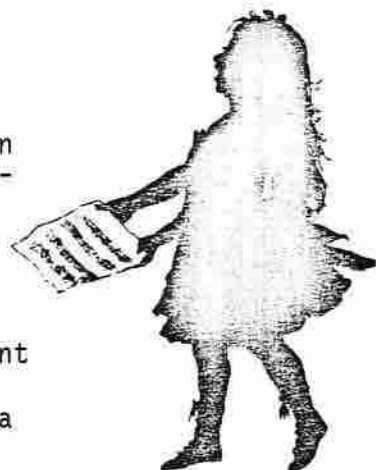
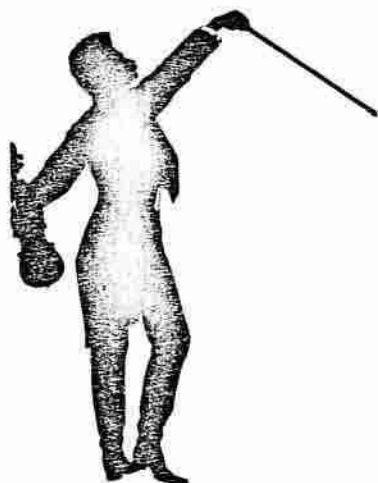
MUSIKINSTRUMENT

SÖKES!

Spelmansförbundet ska försöka skapa en "instrumentbank" där man kan låna ett instrument för att kunna lära sig spela utan att själv behöva köpa ett dyrt eller ovanligt instrument - kanske blir det inte så mycket med spelandet som tänkt och då är det ju bara att lämna tillbaka och kanske låna ett annat.

Spelmansförbundet behöver alltså instrument enkla instrument. Både vanliga (fioler, dragspel, klarinetter...) och mer ovanliga (nyckelharpor, stråklarpor, flöjter...).

Har du instrument du inte använder? Låt någon annan spela på det! Vill du skänka eller sälja instrument till spelmansförbundet? Kontakta Arne Blomberg 0155-862 82 eller någon i styrelsen!

A.P. Andersson

Vingåker

A. P. ANDERSSONS NOTBOK FRÅN 1879-80

utkommer inom kort

Den blir den första i en serie faksimiler av spelansböcker från Södermanland
 Utgåvan finansieras av Sörmländska folkmusikfonden
 och rekvireras från Spelmansförbundet

"Nej-Ja-a!" (Vingåkersflickor).
 Efter en taffa af J. W. WALLANDER.

Majstångsmarschen som den spelades vid Eriksberg
i Stora Malms sn.

uppt. av GW efter Erik Andersson född 1893

Marsch, Stora Malms majstångsmarsch

efter C.F. Persson f. 1864

upp. N. Dencker
1930

Gånglåt spelad när majstången restes i Bie...

uppt. 1938 av GW

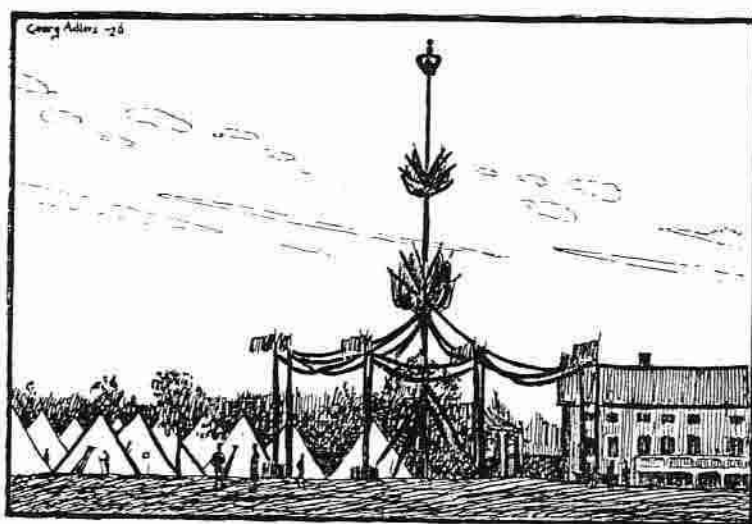
efter Per Johan Andersson
1853-1948

Majstångsmarsch från Åsbyås efter Arvid Lundqvist
 Helgarö född 1877

EN GAMMAL KÖPING

97

MAJSTÅNGEN PÅ DEN GAMLA LÄGERPLÅTSEN.

Teckning av Georg Adlers.

När midsommarafton stundade och majstången skulle klädas, hämtades alltid en gammal dyrbar barockkrona upp från ett av köpingens äldsta hem. Den plockades sönder och glasen sattes högst däruppe i majstången, sammanfogade till en strålände stjärna, omgiven av bajonetter och flaggor. Det var så utomordentligt vackert, så att det kan man inte tänka sig nu efteråt. Efter festligheterna plockades kronan ner och skickades tillbaka med tack för lånet. Nu ha väl både kronan och löjtnanterna blivit befordrade och det kunde de sannerligen behöva.

ATT MAJA EN STÄNG

av

Christina Frohm

Vid midsommartid 1986 var vi några medlemmar ur Frustuna Hembygdsförening som försökte oss på att återuppta den gamla seden att maja en stång.

Under några år har jag samlat på mig bilder av majstänger i gammal tid särskilt då från Sörmland. När en äldre medlem ur föreningen berättade för mig att hon i sin barndom i Hallebro i Frustuna varit med om att smycka majstången med urblåsta ägg så förstod jag att traditionen inte låg längre än 60-70 år tillbaka. Hon berättade att hennes mor började samla äggskalena några veckor före midsommar för att sedan göra som "halsband" av dem att dekorera majstången med.

I Sörmland har det varit vanligt att kläda stången med löv från ädla lövträd såsom ek, lönn eller lind. Det visade sig att små kvistar av ek var enkelt att arbeta med och att det höll sig grönt och friskt länge. Tunnband och hjulringar virade med trasor fick bilda stommar till ringarna som hängdes runt stången. En späd gran med långa ljusgröna årsskott fick pryda toppen och remsor av kräppapper förhöjde elegansen på denna "bondbrud".

Vi hann dansa litet också runt denna skapelse innan vinden av stormstyrka slet i stassen på vår majade stång.

Med denna berättelse samt lite bilder tänker jag inspirera Sörmlandslåtens läsare till att ta reda på den egna bygdens gamla majstångstradition eller med hjälp av dessa exempel på gamla attribut skapa ett alternativ till den bleka korsformade stången som egentligen inte hör hemma någonstans i våra bygder.

För den som vill läsa mer om detta ämne finns boken "Majgren, majträd, majstång" en doktorsavhandling från 1951 av Mai Forsenius.

MAJGREN MAJTRÄD MAJSTÅNG

EN ETNOLOGISK-KULTURHISTORISK
STUDIE

AV

MAI FOSSENIUS

PH. LIC., SM.

BYARNAS CENTRALA MIDSOMMARSTÄNGER

Som centralpunkt för bysamhörighetens midsommarfirande³ iordningställdes majstången i regel på byns sedvanliga mötesplats, "torget", "grannaplatsen", "giljebacken" o. s. v., på någon hela byalaget tillhörig allmänning, någon marknadsplats, vid ett vägskäl eller på något annat ur samlingssynpunkt lämpligt ställe, som ej sällan i dagligt tal blev uppkallat efter detta sitt ändamål, "midsommarbacken", "majträskullen" etc. I vissa fall restes stängen vid sådana platser som genom någon karaktäristisk egendomlighet dragit uppmärksamheten till sig, domarringar, gamla gravfält o. likn., och i sådana trakter där man i större utsträckning brukade besöka midsommarkällor, var det ej ovanligt att man reste en stång vid dessa. I större byar kunde dock dylika centralstänger någon gång resas på mer än en plats. De midsommarstänger som iordningställdes vid byarnas samlingsplatser synas ursprungligen tämligen allmänt ha stått uppe året runt, de voro ej sällan spiralmålade i rött-vitt, grönt-vitt eller gult-blått, d. v. s. av samma art som vi tidigare mött på andra håll, i Danmark, på kontinenten och i England, där de, liksom i åtminstone något fall i vårt land, vid sidan av "byträd" och "bystenar" också utgjorde byamännens samlingsplats vid bystämmorna. Ända in i nutiden ha antecknats ett flertal belägg för eller spår av ständigt uppresta stänger i bl. a.

Skåne, Småland, Östergötland, Västergötland, Värmland, Södermanland, Uppland och Dalarna. (Se bil. 2). Men även om midsommarfirandet såsom sådant var gemensamt för hela bysamhörigheten, var det vanligen de ogifta ungdomarna som stodo i spetsen för iordningställandet av majstången, vilket är helt naturligt med tanke på att den som regel också tjänade som centralpunkt för de speciella ungdomsnöjerna vid midsommar, dansen och vakan.

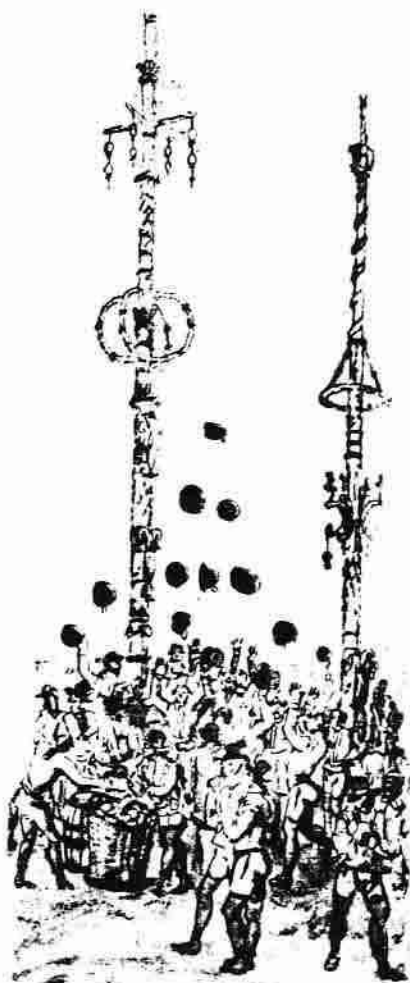
I städerna har det sedan gammalt varit brukligt att kläda majstänger vid midsommar, vilken tradition med säkerhet kan beläggas i källorna åtminstone sedan 1700-talets första årtionden.

Liksom på landsbygden firades midsommaren i städerna som en hela samhörighetens fest och var av ungdomen också här alldeles speciellt efterlängtd som den ofta nog enda tidpunkt på året då man kunde känna sig riktigt fri och ledig. Även städernas majstänger tjänade i första hand som centralpunkter för lek och dans och restes därför vanligen av representanter för olika ungdomskategorier: gällar och lärpojkar, de pigor och drängar i staden som handhade skötseln av borgarnas jordstycken och kreatur, ungdomen i gemen eller inom vissa kvarter och stadsdelar. Men de kunde också ställas i ordning av vissa av städernas yrkesgrupper, t. ex. fiskarna i Ystad och Simrishamn etc. Å andra sidan kunde även mer eller mindre enskilda stänger resas hos familjer, företrädesvis där det fanns yngre medlemmar, och belägg saknas ej heller för att man på någon öppen plats hade en för hela staden avsedd stång, omkring vilken alla samlades för att fira midsommarafton. Ett flertal parvis uppställda feststänger, ofta förbundna med varandra genom gurlanger, ha förr kanhända ej varit ovanliga i stadsbilden vid midsommartid.

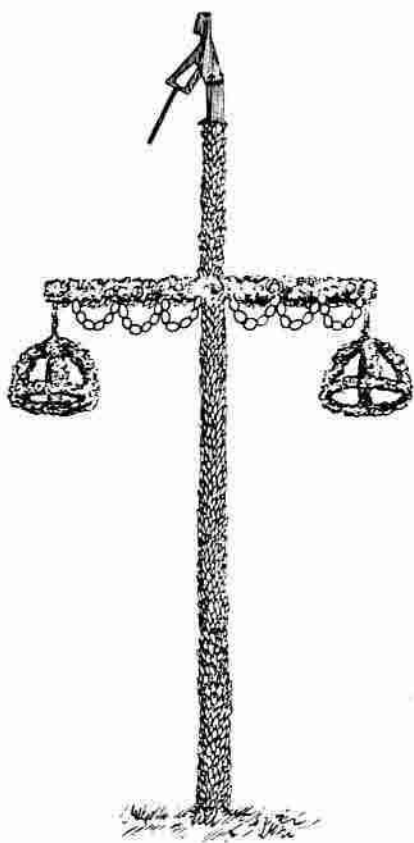
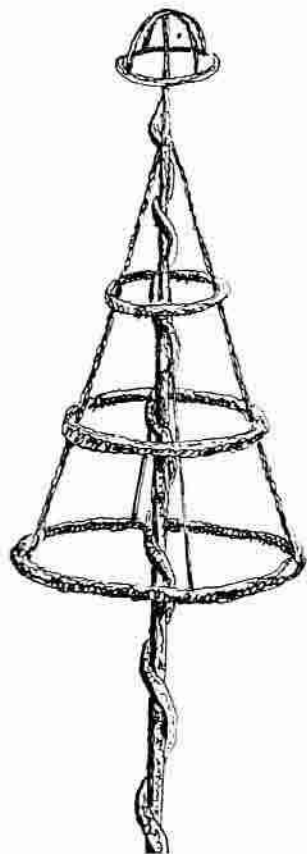
Ett belysande exempel på hur pass allmänna majstängerna voro i dåtidens svenska städer ha vi i Erik Dahlbergs berömda verk "Suecia antiqua et hodierna" från 1600-talets andra hälft, på vars stadsbilder

32. Majstänger i Nyköping (1600-talets andra hälft).

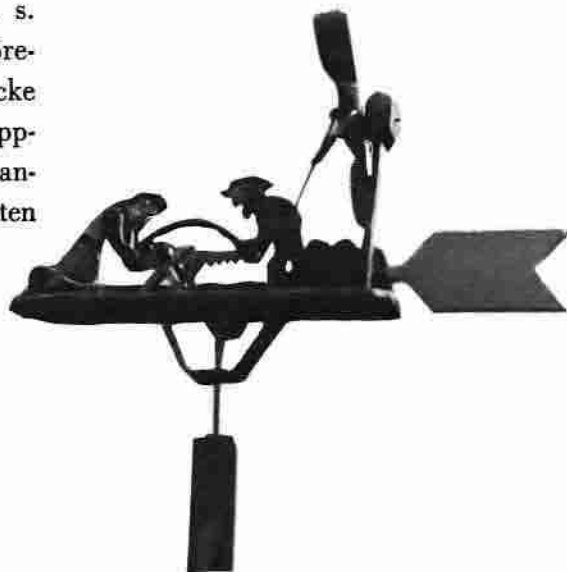

från landets olika delar man ofta återfinner ett flertal kransprydda stänger (t. ex. Borås, Skara, Jönköping, Trosa, Torshälla, Strängnäs, Nyköping, Karlstad och Gävle). Vid vilken tidpunkt på året dessa stänger iordningställdes och traditionerna i samband härmed ge Dahlbergs bilder givetvis inget besked om, men samtida litterära källor från vissa av dessa och andra städer verifiera att det genomgående skett till midsommar²³, och att stängerna då hade samma funktion att fylla som senare, enligt vad stadstraditionsuppteckningarna från 1800-talets mitt och framåt i tiden uppgiva: de voro dels festtecken, dels och framförallt dans- och samlingscentra

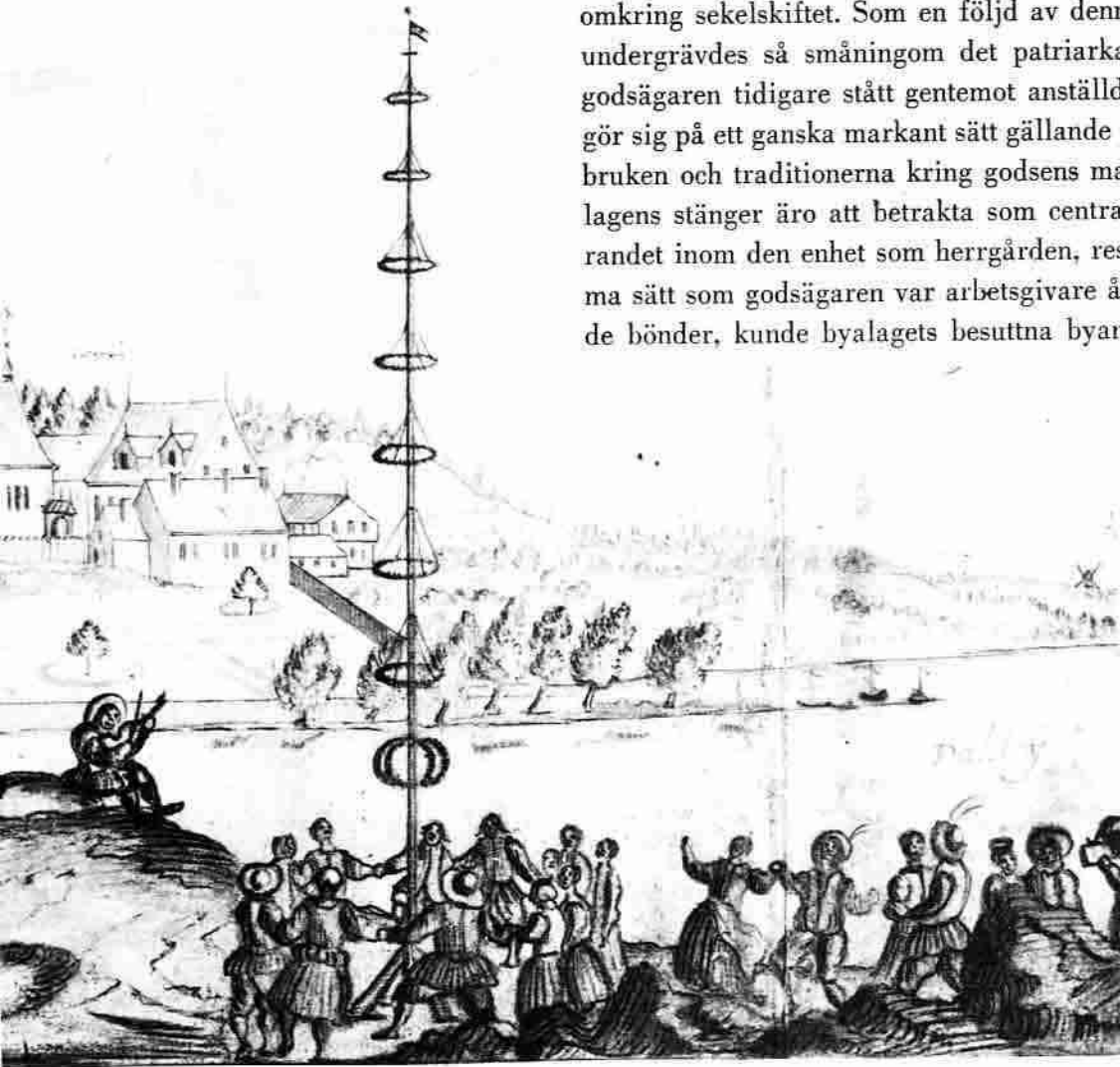
40. Majstång med "krona" som topprydnad (Aryd, Blekinge). 41. Rörlig figur (sågskärare) som topprydnad (Rörum, Skåne).

Topprydnaderna har sedan gammalt varit av varierande slag när det gäller till typ ett hörande majstänger. Festattribut såsom lövruska (eller "blomsterkvast", jfr bild 24) krans och s. k. krona, d. v. s. två eller flera konstfärdigt sammansatta kransar (jfr bild 40), förekomma över hela utbredningsområdet, dock mest när det gäller de icke kvarstående stängerna. Mera intimt förknippad med den ständigt uppresta stängen är en prydnad av ett helt annat slag: väder-flöjeln, vanligen i tuppgestalt, men också i form av en "vinge", (d. v. s. en liten järn- eller träflagga) en pil, ett hästhuvud etc.

Vid sidan av "vädertuppen", (vilken dock ibland kan taga gestalt av en "hök", "duva", "orre" eller annan fågel) och som jämte "vingen", är den vanligaste toppdekorationen av detta slag, förekommo sporadiskt även andra vindflöjlar av eljest sedvanlig sort, särskilt vid eller i närheten av sådana järnbruk där dylika tillverkades. Men man har också konstruerat mer eller mindre sinnrika vinddrivna figurer och grupper av de mest skiftande slag, dansdockor, rörliga gubbar, väderkvarnar, sågskärare etc. (Jfr bild 41 och 43). Sådana "vindverk" kunde helt naturligt också placeras annorstädes på stängen än i toppen, på korsarmarna, nedanför toppkransen etc.³⁰

För herrgårdarnas vidkommande hade de många stora omvälvningarna under förra seklet ej på långt när samma förödande inverkan på folkliga festbruket som inom byalagen, och vad midsommartraditionerna beträffar, fortlevde de vid de större gårdarna tämligen oberörda av yttre påverkningar under praktiskt taget hela 1800-talet, ja i vissa fall långt in i vårt århundrade. Den huvudsakliga anledningen till att sedvänjor och bruk av detta slag så småningom dog bort eller förlorade sin ursprungliga karaktär torde, när det gäller herrgårdsmiljön, vara att söka i de sociala omsvängningarna vid tiden strax före och omkring sekelskiftet. Som en följd av denna samhällslivets omdaning undergrävdes så småningom det patriarkaliska förhållande, i vilket godsägaren tidigare stått gentemot anställda och underlydande. Detta gör sig på ett ganska markant sätt gällande just i fråga om midsommarbruket och traditionerna kring godsens majstänger, vilka liksom byalagens stänger äro att betrakta som centralpunkter för midsommarfirandet inom den enhet som herrgården, respektive byn utgör. På samma sätt som godsägaren var arbetsgivare åt anställda och underlydande bönder, kunde byalagets besuttna byamän i gemen betraktas som

arbetsgivare, ej blott åt sina egna fast anställda, utan även åt hela ungdomslaget, då det tidigare var var och ens skyldighet att efter ägoras storlek ställa arbetsfolk till förfogande vid vissa gemensamhetsarbeten.

I de gamla byalagen utgjorde, som ovan framhållits, majstången dels ett festtecken för hela samhörigheten, dels var den i regel samlingspunkt för ungdomslagets dans och midsommarvaka, varvid stången, om den inte iordningställdes på byns allmänna samlingsplats el. dyl., brukade resas hos bönderna efter en viss ordning. Trakteringen utgjordes vanligen av matvaror som husmödrarna skickade med sina döttrar och pigor samt brännvin som det ålåg drängarna att anskaffa; midsommargilletts karaktär av gemensam arbetsslut- och glädjefest för hela bysamhörigheten jämte innebörden av tack åt de unga är påtaglig.

Ur traditionssynpunkt bära beläggen för herrgårdarnas midsommarfirande kring majstången en mycket homogen prägel i såväl tid som rum. Som jämförelse med de ovan anförda traditionsuppteckningarna må ett par litterära källor citeras för att belysa hur herresätenas possessionater även i äldre tid samlade de underlydande till lek och dans kring den lövade midsommarstången. I ett brev till dåvarande kronprins Gustaf, dagtecknat Kiesäter den 27 juni 1754, skriver C. G. Tessin bl. a.: "— — — den fierde menar sig wara äfwen så wig, at dansa midsommarsafton på min gård, som trots någon af mina Byamän, som jag låtit upbåda" (Tessin, 1756, II, sid 121 f). Även amiral Carl Tersmeden har i sina minnesanteckningar ett flertal liknande belägg, bl. a. från Häringe på Södertörn (omkr. 1780): "Hela godsets ungdom blefvo om aftonen (midsommarafton) samlade, — — — att dansa kring majstången och trakterade — — — alla riksrådets barn äfvensom jag voro med i dansen"

MAJSTÄNGENS KLÄDSEL I ÖVRIGT

Majstångens övriga klädsel har i hög grad varierat från trakt till trakt och från det ena året till det andra. Framförallt har prydnads- och hållbarhetssynpunkterna gjort sig gällande, man sökte helt naturligt att få stången att stå grön och vacker så länge som möjligt, särskilt på sådana platser där den var samlingsställe för ungdomens lekar och danstillställningar under hela sommaren. Därför kläddes den gärna med t. ex. eklöv, såvida det var utslaget vid midsommar, "för det vissnar inte så fort"

I övrigt ha majstångerna landet runt prytt på det mest skiftande sätt, speciellt när det gäller senare tradition (från mitten av förra århundradet och fram i tiden), då tillgången på lämpliga utsmykningsattribut såsom kulört crêpe- och silkespapper, billiga sidenband, papperslyktor o. s. v. efterhand blev allt större. Bland de mera vanliga prydnadsdetaljerna i äldre tid märkes i första hand äggskal, färgade eller ofärgade, upphängda i kransar, toppruskor och girlander, anbringade som "halsband" eller var det eljest passade. Dessa prydnader, som man antingen samlade ihop under hela årets lopp eller i samband med midsommaraftonens äggkakekalas, ha tidigare av många forskare förklarats vara "fruktbarhetssymboler"

I undantagsfall uppges t. o. m. att stången traditionsenligt överhuvudtaget ej alls kläddes med blommor och grönt, möjligen på grund av dålig tillgång till sådant, utan stofferades ut på annat sätt: "Majstången var ej klädd med grönt utan med halmpipor och tyglappar av olika färger. Ett enda grönt blad fanns ej på majstången, säger en meddelare i Hållnäs, Uppland (ULMA 3798), och en annan sagesman från Ytterselön, Södermanland, uppger bl. a.: "Majstången började klädas på midsommaraftonens middag och restes på kvällen. I toppen en tupp och sedan klädd med vass och färgade äggskal". (NMH) Från Sorunda, ävenledes i Södermanland, omtalas att midsommarstångerna tidigare ej kläddes med löv utan med papper. Flera veckor i förväg brukade ungdomen träffas om söndagseftermiddagarna för att klippa till sådant (NMH).

OM VERKLIGHETEN OCH MUSIKEN
 OCH ANNAT SMÅTT OCH GOTT
 av Bernt Olsson

Enligt vissa filosofers mening är verkligheten diskutabel. Det är inte helt klart vad som är verklighet. Den tycks vara obeständig och föränderlig. Dessutom måste alla intryck av verkligheten förmedlas av våra sinnen och bearbetas av vårt förnuft. Vi vet egentligen ingenting om verkligheten i sig - den uppstår i vår egen hjärna, och vad som egentligen orsakar dessa bilder i hjärnan vet vi inte. Även om vi - som vi väl förhoppningsvis gör - tror att vi uppfattar något som är sant, något som verkligen finns, kan vi inte vara så säkra på att våra sinnen meddelar oss precis allting. Det finns kanske väsentliga ting i verkligheten omkring oss som vi aldrig får veta, eftersom vi inte har sinnen att uppfatta dem med.

Eftersom våra sinnen är begränsade, vårt förnuft är begränsat och bara har begränsad och slumpartad information att arbeta med, är det inte så underligt att människor får olika uppfattning i politiska, religiösa, livsåskådningsmässiga och estetiska frågor. Det sätt varpå våra hjärnor tolkar sinnesintrycken beror dessutom på erfarenheter och tankemönster som vi förvärvat på olika sätt som vi inte alltid rätt över själva.

Allt det här kan mana oss till viss ödmjukhet när det gäller att bedöma andras åsikningar och förhållningssätt. Samtidigt bör det göra oss ännu mer kritiska mot tvärsäkra omdömen - både våra egna och andras.

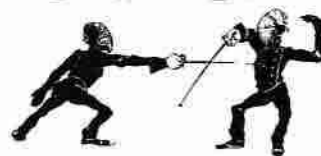
Vi tänker oss att någon berättar en händelse för oss. Genom en serie ljudsymboler, som via hörseln når vår hjärna och tolkas av den, förmedlas då en annan människas tolkning av en verklighet som han uppfattat med sina sinnen. Om han i stället skriver, förmedlas samma sak av tecken, som symboliserar de ljudsymboler han kunnat använda, om han varit inom hörhåll. Ännu mer komplicerat blir det, om han berättar något som han hört av någon annan eller om han meddelar vissa värderingar, som han skaffat sig genom en lång serie iakttagelser och tolkningar. Det kan uppstå många fel på vägen mellan verkligheten och den föreställning som uppstår i vår egen hjärna.

När våra sinnen säger oss att bilen har fått punktering på ett hjul, har det visat sig praktiskt att tro detta våra sinnens vittnesbörd och att handla därefter. När vi tror att vitaminer är viktiga för vår hälsa, har vi förmodligen också rätt, ehuru vi aldrig kontrollerat ens att det verkligen finns några vitaminer, eftersom dessa är "osynliga för lekmanögat", som dr Salvén i Grönköping uttryckte sig.

När vi yttrar oss över komplicerade förhållanden i det förgångna är vi alltid på osäker mark. Det bör vi komma ihåg, även om vi har en i vårt tycke välgrundad historieuppfattning. Det är inte lätt att säga något absolut sant och allmängiltigt om medeltidens livssyn eller att rättvist bedöma Gustaf II Adolf eller Lenin.

Ofta hör vi folk alldeles tveklöst yttra sig i ämnen som är gigantiska till sitt omfång, t.ex. om stora grupper av människor och deras roll i samhället och i historien: socialdemokrater, präster, kommunalpolitiker, konstnärer, poliser, innevånare i olika länder o.s.v. Om man gör det, sammanfattar man i sitt omdöme något hundratusental, ja, flera miljoner människor, som man inte känner, aldrig sett, aldrig hört talas om och inte har en aning om att de existerar som individer. Detta medför onekligen att ens åsikter om gruppen som helhet vilar på något osäker grund.

Lika osäkra är väl stundom också våra omdömen om andra företeelser som vi kan ha åsikter om - från slagruta och naturmedicin till politiska system och etik. Trots vår osäkerhet är det önskvärt och ibland t.o.m. livsnödvändigt att vi tar ställning i många svåra och invecklade frågor, och det kan vi nog också göra, om vi följer vissa övergripande principer. Sådana kan vara medmännisklighet, allas lika människovärde, frihet, demokrati och rättvisa.

Ibland är sådana principer inte självklart tillämpliga. Jag skulle tro att det är särskilt svårt att döma i estetiska frågor, för där har man egentligen inte så mycket att stödja sig på. Man kan inte bevisa vad som är vackert eller fult. Ändå brukar man vara helt säker. Jag skulle tro att man på något sätt skaffar sig en bestämd åsikt först - och därefter samlar man argument till stöd för den. När det gäller ens inställning till olika musikarter är det nog så. En del hatar fiolgnissel, antingen det är stråkkvartetter eller folkmusik, andra älskar samma musik - och detta utan att egentligen ha några absolut säkra och förnuftiga argument för den ena eller den andra åsikten.

Vad tycker Du, som orkat ända hit, om romanssång? Är det gap, skrik och pianoklink, eller är det någonting som med förenad lyrisk och musikalisk uttryckskraft kan ge Dig en stark konstupplevelse? En del (själv hör jag till dem) får nervösa besvär, utslag och klåda i hårbotten av den populär-musik som marknadsförs t.ex. av radions program 3. Andra blir rastlösa och nervösa de stunder de inte har det i öronen. Vem har rätt? Personligen är jag känslomässigt övertygad om att alltihop är genuin skit från början till slut, och att de som skickar ut det i etern är oljiga skurkar, mutade av den multinationella modeindustrins skumma finansiärer, som vältrar sig i sina knarkpengar i världsstädernas lyxmiljöer. (Jag brukar framföra dessa åsikter i samtal med mina barn, som vanligen suckar och säger: "Nu börjar han igen!"). Mitt förnuft säger mig förstås att det här inte kan vara sant till alla delar. Det finns säkert äkthet, skicklighet och spontan musikglädje i det här utbudet också, och bakom skivpratarnas pladder finns kanske en önskan om att inte bara vidga kundkretsen och dressera åhörarna utan också att glädja medmänniskorna. Så säger förnuftet med svag och osäker röst.

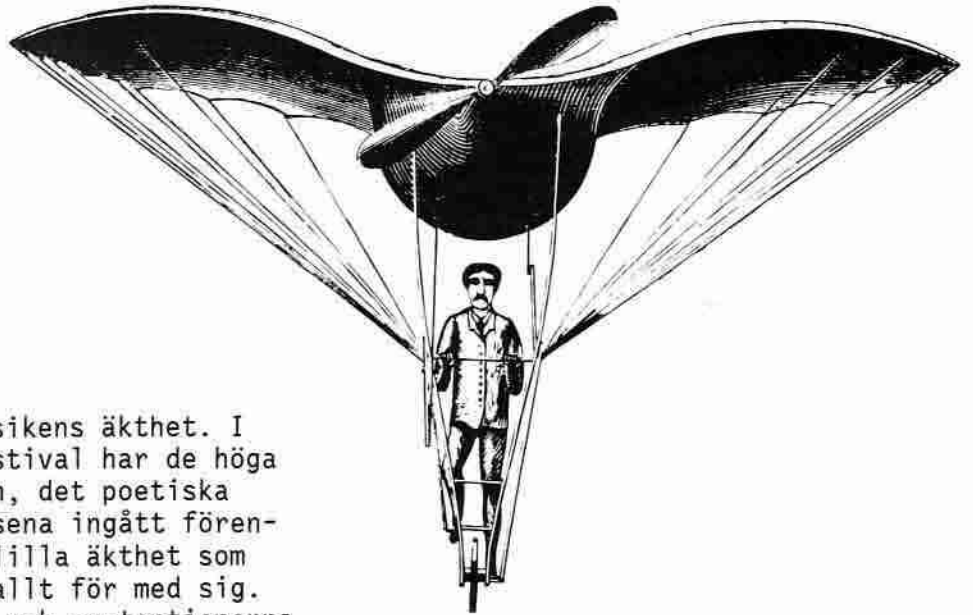

Musik manar fram starka känslor av välbehag eller obehag. Man sätter inte alla alster lika högt ens inom de musikarter som man gillar. Musiken är bra eller dålig, tycker man. Hur skall man rättvist kunna bedöma det? Vi märker om låtarna är väl eller illa framförda, om de är slentrianmässiga eller originella, men ofta grundar sig nog vår musiksmak på utommusikaliska kriterier. Hör musiken ihop med människor och miljöer som vi tycker om? Har den till syfte att håva in pengar eller är den ett spontant uttryck för någon personlighet? Om vi blir övertygade om äktheten, kan vi gilla också sådant som vi annars inte har så mycket till övers för.

Om jag skulle nämna två musikverk som jag själv tycker om, kunde jag nämna Stenhammars stora g-mollsymfoni och Drängvisa från Vingåker. Båda är bra ehuru till karaktär och omfång olika.

Hur kan man säga att två så olika verk båda är bra?

Själv hyser jag den tanken att det på något sätt är avhängigt av förhållandet mellan anspråksnivå å ena sidan och svårighetsnivå å den andra. Anspråksnivån får aldrig överstiga svårighetsnivån. Det ena av de verk som jag nämnde har mycket höga anspråk, men det vägs upp av det enorma och väl genomförda kompositionsarbetet. Visan har en fin lite högtidlig melodi och en skämtsam text utan några som helst anspråk. Den är också bra. Men ett stort anlagt verk kan bli dåligt, om anspråksnivån är för hög, och enkla små visor bli olidliga, om de diktas och framförs med för stora anspråk och åthävor. Men detta förklarar inte allt. Ett verk måste, tror jag, uttrycka känslor, som man åtminstone i viss mån kan dela, om man skall kunna ta det till sig, och dessa känslor måste uttryckas på ett osökt och naturligt sätt. Gospel kan bära fram starka och äkta känslor, men när en svensk kör sjunger gospel på engelska, får åtminstone inte jag något intryck av äkthet utan uppfattar det som härmning, låt vara att denna kan vara skickligt utförd.

Vi måste kunna tro på musikens äkthet. I Eurovisionens schlagerfestival har de höga pretentionerna, bombasmen, det poetiska dravlet och affärsintressena ingått förening för att slå ned den lilla äkthet som artisterna kanske trots allt för med sig. Det är mord på äktheten, och pretentionerna överstiger vida innehållets och framförandets kvalité.

En gammal människa, som med sprucken röst sjunger en barnvisa som hon lärt av mormor, kan förmedla en stark musikalisk upplevelse. Inte bara så att anspråken är ringa, lägre än kvaliteten i framförandet, och att känslouttrycket är äkta - hon gläntar kanske också på dörren till en gången, spännande musikalisk värld, som lockar vår fantasi.

Musiken är flyktig och ogripbar. Den finns egentligen inte mer än tiden, som antingen redan har gått eller också inte har kommit än, men den har makt över oss, trots sin brist på påtaglighet. För många folk har den tyckts stå på gränsen mellan vår materiella värld och en andlig värld, som ibland tillmätts större realitet än vår. Hela verkligheten, den som omger oss och som står under tidens och förändringens väld, är ju i själva verket flyktig, föränderlig och obeständig. Man har ibland uppfattat denna materiella värld som illusioner och hjärnspöken. Man kan också, som vissa tänkare bland naturfolken har gjort, se den som uttryck för och symptom på en bakomliggande, verkligare andlig värld. Den gamle filosofen Platon hyste också den meningen, och genom honom förmedlades uppfattningen till 1800-talets romantiker. Det finns allt så, konstigt nog, en likhet (alla skillnader att förtiga) mellan naturfolkens och romantikernas syn på musiken. Den uttrycker eller förmedlar kontakten med, en andlig verklighet, som man bara kan skymta i extatiska visioner. Detta kan vara värt att tänka på, innan man bedömer romantikens uttrycksmedel, som enligt vårt sätt att se ibland kan te sig känslodrypande eller allt för anspråksfulla och storvulna.

Därmed lämnar vi verkligheten för denna gången ...

SÖDERMANLANDS
SPELMANSFÖRBUND
Box 107
640 32 MALMKÖPING

ny LP-skiva!

Låtar från 22 socknar i södra Sörmland - från Kila till Trosa !

Axel och Elna Andersson från Nyköping, Yngve Andersson från Södertälje, Christina Frohm med flera spelmän.

Skivan är utgiven på spelmansförbundets skivbolag Wetteran, den säljs på sommarens spelmanstämor och kan rekvireras från

Södermanlands Spelmansförbund
Box 107
640 32 MALMKÖPING

80:- + porto